

93

№ 1

94106020
202-1010100

F688

1153540 1906-74

ქურონალ „ჯეჯილისა“

	83
I ფერადი სურათი ლექსით	3
II კატის და იადონის მეგობრობა	5
III ყვაფი და კაქკაქი ივაფი ად. მირიანაშვილისა	6
IV მოულოდნელი მეკვლე. ზედაგაშვილისა	8
V მზის მძებნელი (ფრანგულიდან) ტასისი	16
VI შთაფრის მოგზაურობა გერმანულიდან ად. უუმისთაველისა	19
VII მომგებიანი საქმე (გასართობი) თ. რაზიკაშვილისა	21
VIII რუბ კისერა-მამინ სიბირიაკისა თარგმანი ვ. შაჭაბერაძისა	28
IX ლექსი შ. მღვიმეშვილისა	37
X საბუნარო გასართობი	38
XI ზამთარი სოფელში ლექსი თ. რაზიკაშვილისა	40
XII ისიც ადამიანი ყოფილა ეკ. გაბიშვილისა	42
XIII უფულო ბავშვი-მოთხ. მონგომერისა (გაგრძელება) ედ. წერ.	47
XIV ძველი ქართველები ს. გორგაძისა	54

შემდეგი ნომერი გამოვა ამ ცოტა ხანში.

85 899.967-1 (95)

ა-40

საქართველოს
საბჭოთაო

ქეჩილი

ს ა მ მ ა რ ვ ი ლ ო ნ ა ხ ა ტ ი ბ ი ა ნ ო

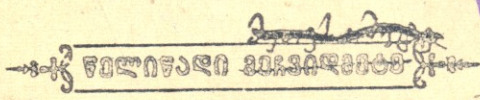
ქურნალი

1320

• იზარდუ, მწვანე ჯეჯილა,
დაპურდი. გახლი ყანაო..
მ. დ.

1333

ქ I

74
913
1413

937.1

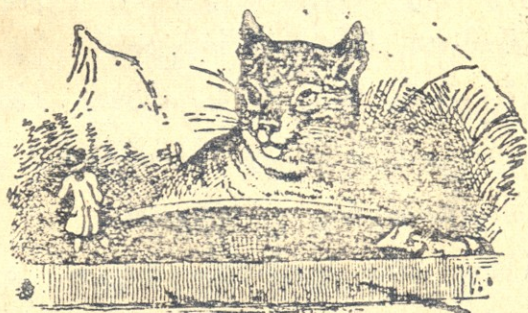
ტ ვ ი ლ ი ს ი

მსწრაფლ-მბეჭდავი ა. ვ. ქუთათელაძე, ფრეილინოვის ქუჩა, № 12-
1906

კატის და იადონის მეგობრობა

 რთი კატა და იადონი დიდი მეგობრები იყვნენ. კატა ნებას აძლევდა იადონს ზურგზე შეჭხტომოდა და ეთამაშნა მასთან. ერთხელ კატა უცბათ გაბოროტებული მივარდა ჰატარა მეგობარს, ჩასჭიდა კბილები და ცნაველით და ჩხაველით ავარდა მაგიდაზე.

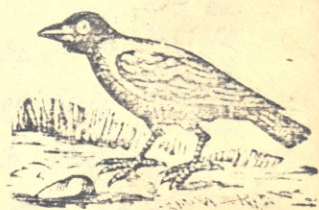
სახლის ჰატრონი მოჭევა ვეირილს რომ თავისი ჩიტი გადაერჩინა. მერე ნახეს უცხო კატა და მიხვდნენ თავიანთ კატის საქციელს. ამას უნდოდა გადაერჩინა მეგობარი უცხო, მსუნაგი, კატის ბრჭყალებიდან.

ყვავი და კაჭკაჭი.

(იგავი)

Qვავი კაკალზე იჯდა, ნი-
გოზს შეექცეოდა. მოფ-
რინდა კაჭკაჭი, მის სიხალლოვეს ტო-
ტზედ შემოჯდა და ცქერა დაუწყო.
უცქირა, უცქირა და, ბოლოს, რომ მობეზრდა, ევავეს
ძიუსაუვეედურა:

— ფუ, შენს ზრდილობას! აძღონი ხანი აქა ვზივარ
და აბა თუ ნიგოზი შემომთავაზო!

— ჩემო დაო,—უთხრა ევავემა,—მე რას შემდური,
ეს კაკალი და ეს შენ; გინდა ნიგოზში თავი ამოიხრჩე,
მე რა შენაღვლებათ.

— მე სტუმარი ვარ, შენ—მასპინძელი; შენი მოვალე-
ობა მორთმევათ, ჩემი—ძირთმევათ.

— სტუმარი ხარ, მე ვიცი, ზატოჯობაში შენთვის კალ-
თები მიგლეჯათ. შენთავად მოთრეუელს, ძალიან მიკვირს,
ჭამაში თავაზობა რად გჭირდება.

— სხვა არა იუოს-რა,—მიუგო კაჭკაჭმა,—კაკლის
ზეზედ ზირველად შენ შემოჯექ და რა საკადრისია, უშენოთ
მე ნაუოფს ნისკარტი შევახლო.

უვაჳს კაჭკაჭის მხრიჳ ასეთი ზრდილობიანობა მეტად
იამა; თაჳისი თაჳი მართლა მასწინმლათ წარმოიდგინა;
კაკალი მოწუვიტა და სტუმარს გაუწოდა.

— დიდათ გმადლობ, მაგრამ რა ვქნა, რომ ნაჭუჭის
გატეხას ვერ შევიძლებო, — უთხრა კაჭკაჭმა.

— ჰოოო, ესლაჳი მივხვდი — უპასუხა უვაჳმა, — მე
რომ გატეობ, შენი ზრდილობა ნაჭუჭის სიმაგრეზედ უო
ფილა დამოკიდებული: შენ რომ გატეხა მაგძლებოდა, მა-
შინ თაჳაზიანობასაც უკან გადასდებდიო.

აღ. შირიანაშვილი.

მოულოდნელი შეკვლევა.

სად ხმალი წელიწადია. ფოფოს სიხარულს საზღვა
რი არა აქვს. მთელი ოჯახი ბედნიერ დღისათვის სამზადი
სში. ველ-კაკტოს მადლიანი ხელი ვეკლავურს სწვდება
დილა აღნიშნავს ხანაწლო ბურჯაკის ჭევილობა მთელს სო
ფელს ბედნიერ დღის მოახლოვება ამცნო. დასაკლავათ გა
მზადებულ ბურჯაკის ჭევილობად საბედნიერ-დღეოდ დასუ
ქებული ვეკრულები უნებლიედ შეშოვდნენ და საშინელი
დრინანცელი ასტეხეს, თითქო ამბოც იკრმნეს—ჩვენც ბურ
ჯაკის ბედი თავს დაგვატყდებო. სოსებებივით ეელ მოღე
რებული ვეკრულები ემძაკურად საქათმიდან გამოიციქირებო
დენ და კონს ვერ მოსულიყვენ, რას ერჩოდენ საბრბლო
ბურჯაკს, რათ უსპობდენ ტკბილსა და უდარდელს სიცოცხ
ლეს. აქამდის ვოველთვის მამაცს მამალ ინდაურსაც ში
შის ზარი შექპაროდა, რბლაც უხეიროდ მხრები ჩამოეყარა
და მწარე საგონებელს მისცემოდა. ამ ეზოს ბუდმივ უში
შარს გუშავს თავი. მწუხარეთ ძირს ჩაექინდრა და იგიც
რბლაც არა ჩვეულებრივს მოელოდა.

მოულოდნელი შეკვლე

დღეა კაკატო სამხარეულოში ჯარსსავით დატრიალუ-
ბდა. ინდაურის და ვეგრულების დასაფუფქავათ წუალს აც-
ხელებდა და სამეკვლეო დედოპურების სამხადისის თაუდა-
რიგს იჭერდა. ჰაწია ფოფო ვერცხლის წუალივით სტოდა,
ცბუკავდა, ერთის კუთხიდან მეორე კუთხეს ასქდებოდა,
ვევლაფერში ხელს ურეკდა, ვევლაფერის გაკეთებას ჩემბაბდა.

— შეილო! ხელს ნუ გვიძლი! დრო გამოშვებით შე-
ვხმაურებოდა დედა კაკატო თავის საუვარელს რვა წლის
თმა სუჭუჭა გოგონას. ფოფოს დედის სიტყვები აინუძმიაც
არ მოსდიოდა და ხან სად ჩასწრიდა ხელს და ხან სად.

— ფოფო! ფოფო! გენაცვალოს დედა შენი კაკატო, და
გუაცადე, ხელს ნუ გვიძლი! შენ ჯერ კიდევ ჰატარა ხარ,
ჩემო კარგო! აბა, ვევლა აბაების გაკეთებას შენ როგორ
შესძლებ! წადი, გაიარ-გამოიარე, და თუ გინდა, ქობალო-
ანთ ქვრივის ობლებთან გადაიხიბინე და სადილობამდის თქ
დარჩი.

ფოფოს, თუმცა ძრიელ უხალიხებოდა სამხარეულოში
კიდევ ფუსფუსი, მაგრამ საუვარელ დედის თხოვნას ჰატე-
ვი სცა. ფოფო მხურვალეთ ჩაეკონა დედა კაკატოს ტუ-
ჩებში და შეძვეკ მოსდენილათ შემოტრიალდა და ქობა-
ლიანთ ქვრივისაკენ ცერებზედ ტრიალით გაემურა.

ქობალიანთ ქვრივი ნინოს სასურავ ჩაზნექილი ქონი
ობლათ გამოიურებოდა დედა კაკატოს კრამპიტით დასუ-
რულს ოდის მახლობლათ. აგერ ორი წელიწადი სრულ

დება, რაც საბრალო ნინომ ოჯახის უფროსი და ჰატრონი, ოჯახის მარჯვენა ხელი და მარხენელი ვაცია ცივს მიწას მიაბარა. ვაციას სიკვდილის შემდეგ ჰაწაწინა ელო, გოგლი და ილუა ღვთის ანაბარათ დაჩხენ. ქობალიანთ ქერივი, როგორც სოფლელები ნინოს ეძახდნენ, ბევრსა ცდილობდა როგორმე ობლებისთვის თავი შემოეარა, მაგრამ უდედულ-მაძულო ობლების გამოკვებას აბა როგორღა შესძლებდა. საცოდავი ობლები ნახევრათ მძიერ-მწუწურვალი ღვთის ანაბარად იუვენ დატოვებული.

ხვალ ბედნიერი დღეა და ქობალიანთ ქერივის ოჯახში ჩამიჩუმიც არ ისმის. საბრალო ობლები თაგნაქინდრულნი შემოსხდომიან ოდნავ მბუტავ კერას და დაღვრემილი მწუსარეთ შეჭყურებენ ერთი მეორეს. ქობალიანთ ქერივი ნინოს გულის სიღრმიდან წამ და უწუმ მოისმის სეგდა დაძვეელი ოხვრა. მწუსარე დედას გული ნაღვლით ევსება, ხვალ ბედნიერი დღეა, ეველანი სიხარულით ეგებებიან ბრწუინვალე ასალ წელიწადს, ამ ბედნიერ დღეს, გარდა ვაციას საცოდავ ობლებისა. საძეკვლეო ხონჩა რა არის და ამის გაწეობაც კი ვერ მოუხერხებია საცოდავს ქერივს. ხვალინდელ დღეს უოველ სახლის კარს დილა ადრიან საახალწლო ძეკვლე მიეხმაურება და ბედნიერ დღეს მიულოცავს სახლში მეოფთ. ელოს, გოგლას და ილუას გამხარებელი ძეკვლე დიდი ხანია შავს მიწას ამოეფარა, და აბა ვინ მიუძეკვლევს, ვინ გაახარებს ამ ბედნიერ დღეს სა-

ცოდავ ობლებს. დედას ეს მწარე ფიქრები მოსვენებას არ აძლევდა და კიდევაც ამიტომ იყო რომ იგი ასე უნუგე-
შოთ ოხრავდა.

— ელო! შინა ხარ! მხიარულის სახით შეპოინმაურა
ფოფომ ქობალიანთ ქვრივი ნინოს სახლში.

— მობძანდით, ფოფო, მობძანდით! თავაზიანათ მიუ-
საღმა ქვრივი ნინო კოპწიათ ჩაცმულს ფოფოს.

ელო, გოგლი და ილუა დაუეოვნებლივ ფეხზედ წამო-
დგენ და ფოფოს კომლით გაბურული დაბალი სკამი შეს-
თავაზეს.

— ელო, ეგ რა ამბავია? გაკვირვებით შეეკითხა ფო-
ფო. ხვალ ახალი წელიწადია და თქვენ ჯერ კიდევ არა-
ფერს შუაში არა ხართ! ჩვენსას, ვინ იცის, რამდენი ხა-
ნია დაჰქლეს ბურვაკი, ინდაური, დედლები, ევერულები!
დედა ეხლა სამეკვლეო დედო-პურებს აცხობინებს. აი, საცაა
კიდევაც დაღამდება, და თქვენ კი ჯერ საკლავებიც კი არა
დაგიკლავსთ.

— ჩვენ, ჩემო კარგო, ვინ მოგვცა სახვალისოთ ბურ-
ვაკი, ინდაური, ან ევერულ-დედლები! ჩვენისთანა ქვრივ ოხუ-
რის გაჭირვებას განა რაიმე გადარჩება!

— მაშ ხვალინდელ ბედნიერ დღეს უსაკლაოთ უნდა
მიეკებოთ! გაკვირვებულის სახით შეეკითხა ფოფო.

— დიას, ჩემო ჰატარა ქალბატონო, მწუხარეთ უბასუ-
ხა ქვრივმა ნინომ.

— ჰამ, არც სამეკვლეო ხონჩას გააწეობთ! არც მეკვლე კეკოლებათ? გულუბერით შეკითხა კიდევ ფოფო.

— დიას, რა ვქნათ, როცა არა კვაბადია რა, ვერც სამეკვლეო ხონჩას გააწეობთ და ვერც მეკვლეს მოვიწვევთ! მწუხარეთ უპასუხა ნინომ და თვალითაგან კაბის კალთით თბლების შეუძნეველათ ცხარე ცრემლები მოიწმინდა.

— ეს როგორ შეიძლება! არა, არა, ეს შეუძლებელია! ნაწვევტ ნაწვევტათ ისროდა სიტყვებს ფოფო და ხან ელღოს გადახედავდა და ხან ქობალიანთ ქვრივ ნინოს.

ფოფო ძლიერ დააფიქრბ ქვრივი ნინოს მდგომარეობა. ჯერ გონს ვერ მოსულიყო, მას ვერ წარმოედგინა, რომ ახალ წელიწადის შეკვლევით შესჯედრა შესამლებელი ეოფილიყოს. ფოფოს კიდევ უნდოდა ზოგი რამ ელაპარაკებინა, მაგრამ ენა რაღაც არ ემოჩილებოდა და აბიტომ სახლში წასვლა ამჯობინა.

დაღამდა. მთელ სოფელში სმაურობა ნელ-ნელა მიწედა. დიდმა და პატარამ, ქალმა და კაცმა, ეველამ თავის თავის სახლში მოიკალათათ. თუმცა ღამის წვედიადმა მოიცო მთელი სოფელი, მაგრამ აქა იქ ჯერ კიდევ მოისმოდა მოუსვენარ ბავშვების სმაურობა. ერთი წამიც და მთელს სოფელში საძარისებური სიჩუმე გაბეფდა. არსაიდან სმა, არსაიდან მახილი, ეველაფერი სდუმდა. მხოლოდ დრო გამომეებით ამ იდუმალ სიჩუმეს დაარღვევდა ხოლმე სოფლის განაპირა ეხოებში მადლების კანტი კუნტათ ეფა.

მთელს სოფელს ბედნიერ დღის მოლოდინში ტკბილათ ჩა-
სძინებოდა. არ ეძინა მხოლოდ ქობალიანთ ქვრივ ნი-
ნოს, რომელიც მწუსარეთ ოხრავდა, თვალების ქუთუთოე-
ბზედ ცრემლების კუბე ადგებოდა რომ ობლები სვალნი-
დელ ბედნიერ დღეს ასე გაუსარებელი და გულნათუ-
თქული რჩებოდა. მამლებმა სოფლად ერთი მეორეს
რამდენჯერმე გადაჭყვივლეს, როცა ქობალიანთ ნინოს
ძლივსღა ჩაეძინა.

უკვე განთიადმაც მოატანა. ჰირველმა თოფის გრიან-
მა სოფლელებს ამცნო ბედნიერ დღის გათენება. ჰირველ
თოფის გრიანს მოჭყვავა მეორე, მესამე და აძნაირად თვი-
თეულ სახლის ეზოდან მოისმოდა თოფების ჭახჭახნი.
მთელი სოფელი ახმაურდა. თვითეულ სახლის კარებისა-
კენ განჩარებით მიეშურებოდა სასწაულწლო შეკვლე ბედნი-
ერ დღის ბისალოცავათ.

ქობალიანთ ქვრივი ნინო ჯერ კიდევ ნახევრათ ძილ-
ში იყო, როცა გარედან გარკვევით ხმა შემოესმა: „კარბ
გაადე!“

— დმერთო! ეს რა ამბავია! ელვასავით გაურბინა
ნინოს თავში ფიქრმა, როცა მან ცოტათი მიღს თავი
დაადწინა. დმერთო! ეს რა ამბავია! ჩვენ სომ შეკვლეს. არ
მოველით! ნუ თუ ეურთა სმენა მატყუებს!..

— კარბი გაადე! კიდევ უფრო გარკვევით შემოესმა
ნინოს.

ნინომ სრულიად მოუფიქრებლათ შეეხმაურა: „რა მოგაქვს?“

— აქრო და ვერცხლი!

— კარი გააღე!

— რა მოგაქვს!

— თვალი და მარგალიტი!

— კარი გააღე! უკანასკნელათ შემოესმა ნინოს კარგედან უცნობი შეკვლეს სმა.

— რა მოგაქვს!

— კაცთა მშვიდობა! ტკბილი სიცხლით განძეორდა კარედან უცნობის სმა.

ამ სიტუებთან ერთად ნინო კარების გასაღებათ მიიღწრა, რომ ცხადათ შეემოწმებინა. უერთა ხმენა სომ მარტლად არ მატუეილებსო.

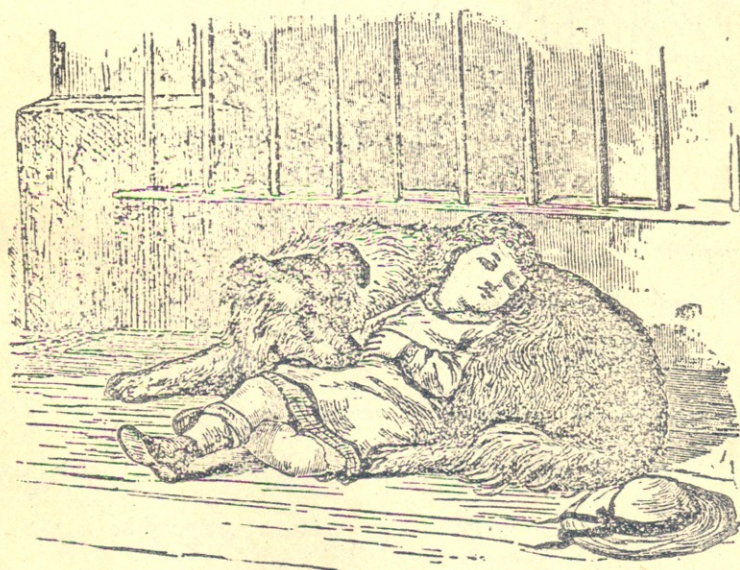
ქობალიანთ ნინომ დაუოგენებლივ კარები გააღო. დმერთო! დახეთ საბრალო ქვრივის სისხარულს და აღტაცებას. ქობალიანთ ქვრივი ნინოს სახლის კარების წინ იდგა გაბრწეინვალებულის სახით ჰატარა ფოფო და მის გვერდით დედა კაკატოს „სანდრუა ბიჭი“ წმინდა სანთლებით მთლად გაჩირადნებული ხონით.

ფოფო და სანდრუა ბიჭი კარების გაღებისთანავე შევიდნენ სახლში. ფოფომ საუსე ხონიდან ამოიღო ერთი ბუჭა ღომის კაკალი და ირგულივ სამჯერ დაუარა სახლს და ღომის კაკლის ჰნევით, მხიარულის კისკისით გაიძახოდა:

„ამდენი ოქრო და ვერცხლი, ამდენი თვალი და ძარგალი-
ტი, ამდენი ხარკი და კამეჩი, ამდენი ბატა და ქათამი, ამ-
დენი კაცთა მძვიდობა!“ და სხვა.

ქობალიანთ ქვრივი ნინო ხან სამეკვლეო ხონჩას გარ-
შემო შემორტეპულს განხარებულ ობლებს გადახედავდა, ხან
სრულიად მოულოდნელ ჰატარა შეკვლეს და ამ ბედნიერ
დილას სინარულისაგან თვალთახან ცრემლები ნაკადულებრ
გადმოსჩქეფდა და გადმოჩქეფდა.

პელაგია შვილი.

მისი მკებანელი.

რთი ფუტკარი და ჭრიჭინა მისი სანძებნელათ გაუდგენ გზას. სამთარი იყო. ამათ რამდენიმე თვე მზე არ ენახათ. მისი უნახაობით მობესრდნენ და პირობა დასდევს ერთათ ემოკსავრნათ და არ მოძორებოდენ ერთმანეთს არც ჭირში და არც ლხინში.

ამათ მოკსავრობის ტვირთიც კანინწილეს. ჭრიჭინას უნდა ბუდამ ეძღერა, ფუტკარს კი საზრდოსთვის ეზრუნა.

თავდაპირველათ გზა კარგი იყო, ჭაერი თბილი და სოკ ადგილას ვეგვილებს თავი კიდევ ამოეუოთ. ჭრიჭინამ თქვა: „ახლა დათბა, აღარა გვიჭირს რა, ჩვენ ქეიფზე შეგვიძლიან ვიაროთო!“ ფუტკარმა დაუმატა: „კაი ამინდს იჭერს, საზრდოს ადვილათ ვიძოვითო.“

მაგრამ კადიარეს მთები თუ არა, ამათ ქეიფი შეეც-

მზის მძებნელი

ვალათ. გზა ძნელი კასაგლეელი გაუხდათ, აცვიდა, სასტიკ-
მა ქარმა დაჭებრა. ჭრიჭინას შეეძინდა სიცივისა და ველარ
განაგრძო მოგზაურობა. მაშინ საბრალო ჰატარა ფუტკარ-
მა გასწია მარტო-მარტო მზის მოსანახავათ.

ძთელი ღამე ფუტკარს არსად არ შეუსვენია, დილით
კი ისე დაღალული და გაუინული იყო, რომ ფრთები ვე-
ღარ აეწია და საცოდავით მიწაზე მიათრევადა.

ბოლოს ფუტკარი ერთ მდინარეს მიუახლოვდა, წუხ-
ლი გაუინული დახვდა. მწერს უნდოდა გადასვლა, ჩადგა
ფეხი თუ არა—ყინული ჩაიძვრა და საცოდავს ფეხი მიგ-
ბაეჭედა.

1333

მეწუხებული ფუტკარი ჯავრით სულს ვერ იბრუნებდა
და წამოიძახა ჩივილით და მუდარით:

— ოი, ეინვაჲ, ეინვაჲ! მართლა რა ძალა გქონია,
ლაშის ფეხი მოაძვრიო საწულ ჰატარა ფუტკარს, რომე-
ლიც მზის საძებნელათ გამოემგზავრა.

ამაზე ეინვამ უპასუხა:

„მზე ჩემზე ძლიერია, რადგან მე მადნობს.“

მაშინ ჰატარა ფუტკარი შეეძუღარა მზეს:

— „მზეო, მზეო! შენ ისეთი ძლიერი უოფილსარ,
რომ ეინულს ადნობო!“

მზემ ისძინა მუდარება და უპასუხა:

— „მართალია მე ძლიერი ვარ, მაგრამ ღრუბელი,
რომელიც მე მაფარია, უნდა გადამეყაროს.“

ჰატარს ფუტკარმა განაგრძო მუდარება:

— „ღრუბელი, ღრუბელი! რა დიდი ძალა გქონია, რომ გადაჭყარებიხარ მზესო.“

ამასე ღრუბელმა უპასუხა:

— ქარი ჩემსე ძლიერია, რადგან საიდაც უნდა იძას, იქით მივეყვარ.

ჰატარს ფუტკარმა მოთმინებით ახლა ქარს მიჰმართა:

— ოჰ! ქარო! შენ ეთფილსხარ ძლიერი, რომ ღრუბელი სადაც გინდა იქით მივაქვსო.

ქარმა არაფერი უპასუხა, მაგრამ ერთი ისე ძრიელ დაჭებერა, რომ ღრუბელი ერთიანათ გაფანტა, მზე გამოჩნდა, ვინული გადნა და საწყალმა ჰატარს ფუტკარმა უინულიდან ფეხი გაინთავისუფლა.

ფუტკარს ახლა ადვილათ შეეძლო განეგრძო მოგზაურობა, მაგრამ საჭირო აღარ იყო, რადგან მზე არემარქეს მსიარულათ ათბობდა და ხეებმაც ფოთოლი და ვეხვილი გამოიღეს.

დაღვს გასაფხული, აუვაჟდა მთები და ველ-მინდვრები.

ფუტკარი დაბრუნდა თავის ბინასე და მსიარულათ დაფრინავდა ერთი ვეხვილიდან მეორეზე.

(ფრანგულიდან)

ტახო.

მთვარის მოგზაურობა.

მეოთხე სურათი.

უშინ განთიადისას, ასე დაიწყო მთვარემ თავისი მოგზაურობის ამბავი, მთელს ქალაქში არც ერთს ბუხრის მილიდან კომლი არ ამოდიოდა. მე სწორეთ ამ ბუხრის მილებს ვათვალიერებდი. უცნოვ ერთ ერთ ბუხრის მილიდან ამოიბურთა ჰატარა თავი, თავს ნახვეარი ტანიც თან ამოჭევა. უცნობმა ხელები ბუხრის მილის ზედა ჰირს ჩამოაურდნო და სიუვარულით შეჭევირა: „კიგლა! კიგლა!“ ბუხრის მშენდელი ჰატარა კიგლა მთელს თავის სიცოცხლეს მუდამ ბუხრის მილებში ატარებდა და დახმულ ჭაურში საცოდავთ გმინავდა. დღეს კი, ამ განთიადისას, კიგლამ ძლივს თავი დააღწია სიბნელეს და თავისუფლათ ამოისუნთქა სუფთა ჰაერზედ. კიგლა დღეს თავისუფალი აკცია.

დახ, ამ განთიადისას გიგლას უფრო მგრძნობიერათ უცემდა გული, ვიდრე ბნელსა და ვიწრო ბუხრის მიღებში ძროძისა და კმინჯის დროს.

დილის სუფთა ნიაჳი საამურათ გარს დაჰქროლაჳდა. ფრთოსანთა საძეჳო ჭიკჭიკითა და გალობით განთიადს ტკბილათ ადიდებდა. გიგლა ამაჳად თავს დასცქეროდა მთელს ქალაქს და შორი ახლო. თვალუწვდენელ ამჳვანე-ბულ ტეეს. მზეც ის იჳო ცის სივრცეში დიდებულათ იმ-ლებოდა. მზის ბრწუინვალე სხივები უხჳათ ეუინებოდენ გიგლას ჳირის სახეს, რომელიც მთლად მავად იჳო შეჳურული. „ახლა მთელს ქალაქს შეუძლია თავისი თავისუფალი შვილის დანახჳა!“ გულის სიღრმიდან ამაჳათ წა-მოიძახა გიგლამ. „მზის და მთვარის მანათობელი შუქი ჩემს გულშიაც შემოანათებს და ადამიანურ გრძნობებს ჩემში არ ჩაჰკლავს! ძლივსღა, ძლივსღა არ დავაღწიე თავი ჳოჯოჯოეთურს სიბნელეს! ძლივსღა არ ვეღირსე სანატრელს თავისუფლებას. ამ სიტყუებთან ერთად გიგლამ ამაჳათ გადაიქნია ბუხრის ‘საწმენდი ცოცხი და ფრთოსან საძე-ფოსთან ერთად სადიდებლათ იწჳო ტკბილი საგლობე-ლის გალობა იმ დილის განთიადის სადიდებლათ, რომელ-მაც მას, გუშინდელს მონას, ესეთი სანატრელი თავისუფ-ლება მიანიჭა.

(გერმანულით)

ა. ყუმისთაველი.

მოგვაგვიანი საქმე.

(გასართობი).

ყო და არა იყო-რა, ღვთის უკეთესი რა იქნებო-
 და, იყო ორი მძა კაცი, ერთად შესწდილი და
 შეთვისებული. უველა სიკეთესთან ის სწეცა სჭი-
 რდას, რომ ორივე მეტისმეტი სარმაცი და მცონარა იუ-
 ვნენ. თუ რითა ცხოვრობდნენ, ეძმაკმა იცოდან იმათი თა-
 ვი და ტანი. უველას მხარე და ამფსონი კი ისინი იუ-
 ვნენ.

— რათ მინდა სენა და თესვა. იმანდა ერთი.— მოხენას
 საქონელი უნდა, საქონელს— მოვლა, გამოკვება. საკვებას
 გათიბვა და მოკროვება. მერე თიბვა გულის საფხულშია,
 ადვილად დასიცხავს კაცს, დასცდის, ციებ-ცხელებას დაწ-
 უებიანებს, ჩავარდება ლოკინათ, შესაძლებელია— დაჭლექდეს
 კიდეც.

არც ბზეა ადვილი საშოვარი. იმასაც მოძვა უნდა.
 სანამ მოძვი, უნდა მოხნა, დათესო, დაფარცხო, მოწეწო.
 მერე ვინ იცის მინდორში გამშებულ თესლს, რა სიფათი

ხედეს. ან ფრინველმა აკენკოს, — მერე ამოდენა მტრედი, შოშია და ჭილეკავი იცის ჩვენს ხნულებში, ან თაკვმა გაზიდოს, ან სიცივემ გააღაუოს და მოაზროს. საფხულში გვაღვამ ამოწვას, ან დასეტეოს, ან კალიამ მოძოვოს. ვინ იცის, ახლა რამდენი მტერი ჭყავს კაცს: მერეკავს ვინმე ოხერი მშიერს გუთნეულს და მშვიდობით ამაგო!

— არა, ამ ხელობას ეველა ხელობა სჯობია: ეველაფრისა მე უნდა მეშინოდეს, სიცხესიც და სიცივისაც, ცისაც და დედამიწისაც. ეველა ჩემს ოფლს იტაცებდეს და ემტერებოდეს.

— მე და ჩემმა ღმერთმა, მართლა ჭკვიანი ჭყოფილხარ, ბიჭო. აქამდე არა მჯეროდა. თუ მაგისთანა გოგრა იყავი. აბა მიწის ბუძობა რა ხელსაყრელია. ჩვენ გლეხები იმიტომ ვართ ღარიბები, რომ მიწას ჩავცქერიავართ. აბა უუურე, ეველახედ ღარიბი, გაჭირვებული, მშიერ-ტიტველი მიწის ბუძა გლეხია.

ვინც მდიდარია, — კაი ცხენხედ ზის, ან ეტლით და ბზანდვბა, კარგი აცვია, უკეთესს სვამს და სჭამს, მორთულ სასახლეში სდგას, მტკვრს წკიპურტით იბერტეს, იბას მიწის მტკერი არ უელაპნა, მუშაობით არ მოღალულა, მუბლიდან ოფლი არ მოუწურია, არ იცის, რა არის შრომით მოღალვა, რა არის შიმშილ-წუურვილი, საწყალი ხალხის გაჭირვება.

სხედან, ეველაფერი მსამზარეულად მოსდით, ბრძანე-

ბის მეტი არა ეხარჯება-რა, ვეკლა იმისთვის მუშაობს, ფუტკარივით, ვეკლა იმის საკუჭნაოში, ბელელ-მარანში მი-
ეხიდება თავის ნაწვაუნადგსა.

— ბატონობა ადვილი იქნება, არა? სთქვა ერთმა.

— არც დიდკაცობა იქნება ძნელი, სთქვა მეორემ.

— რა ძნელი უნდა იყოს, თუ უსწავლელი კლესხის
შვილი ჰირუტევის ფარებს უვლის, არც ჰკარგავს, არც
მკელსა და ნადირს ატაცებინებს, ხალხს რა დიდი მოვლა
უნდა, სად გაიქცევიან, ნუთუ ჰირუტევეებს აღარა სჯობიან?
დიდკაცობა ის არის, დიდი ჭკუა გქონდეს, რაც შეიძ-
ლება, ისე მოიქცე, იმდენი მოახერხო, მეტი გამოსცინ-
ცლო ხალხს, სადაც სხვა ვერაფერს იპოვნის, შენ იქ მუ-
ლით მათხრეინო და მათანინო. აი ეს არის დიდკაცობა.

— ნეტა ჩვენც ბატონები გავხდეთო! ინატრს ერთმა.

— რა გიკვირს, არ მომიხდებოდა ბატონობა, თუ?

არც ბატონობაა ძნელი.—წამოწექ, კარგი სვი, კარ-
გი ჭამე, საუკეთესო ჩაიცვი და დაიხურე, ბიჭებსა და გო-
გოებს უბძანე:

— „ვი შე თხის თავო, მოიტანე ისა, წაიღე ესა!
მოგვართვი, ბიჭო! ე, შე დათო, წადი ბიჭები ნახე, არ
დაიძინონ, არ იცუღლუტონ, საქმე ბეჯითად აკეთონ! ე
კლესებსე უარმაცი და უქნარბ დემართს სხვა არ გაუჩინი-
აო“ და ამისთანები.

აღმოჩნდა, რომ ქვეყანასეუდ ბატონობასეუდ და დიდკა-

ცობაზედ ადვილი და სასიამოვნო არაფერია. არც არა-
 ფერს აკეთებ, არც თავს იტკენ, ვეველაფერი კი უხვად და
 თავისთავად მოგდის და მოგდის, რა გინდა სულო და
 გულო! იმათთვის სხვები მუშაობენ, იმათ მოჭევათ ჰურიც,
 ღვინოც. საქონელსაც ისინი უზრდიან, ფულიც იმათ მო-
 აქვთ. ფული ხომ ისეთი რამეა, რომ ოღონდ ფული გქო-
 ნდეს, თორემ დანარჩენი ვეველაფერი ფულს მოჭეკება.
 ოღონდ ფული გქონდეს, აღარც მუშაობაა საჭირო, ვე-
 ვლაფერი მოგივა, რასაც მოისურვებ.

— მაშ ფული მაინც ვიძოვოთ როგორმე, ბატონობა-
 ზედ და დიდგაცობაზედ არც ეგ ეოფილა ნაკლები. სთქვა
 ერთმა.

— ჰოო, ძალიან კარგი იქნება, — ადვილი შესანახი
 და სასიამოვნო მოსახმარი. დაეთანახმა მეორე.

სათქმელად ადვილი იყო, მაგრამ მოვნა ძნელი იყო.

— აბა როგორ ვიძოვოთ? სთქვეს ერთად.

— მოვიპაროთ? — გააკვირონ, ციხეში კვირავენ თავსა.

— გაფხარცოთ ვინმე? — საღიბობელაზედ ჩამოგვაკანწია
 ლებენ, თუ დაგვიმტკიცდა.

არც ეს გამოდგა. ისეთი ვერაფერი მოიგონეს, რასაც
 შრომა არა სჭირდებოდა. მაგრამ შრომით გამდიდრებული
 ამათ არავენ ენახა ჯერ. მაგალითი თვალწინა ჰქონდა:
 კლესებზედ მეტს არავენა მუშაობდა, მაგრამ იმათზე და-
 რიბი კი არავენ იყო.

აბა, ფულს უიძისოდ ვერავინ იშოვიდა, თუ სხვას ისე არ დასცინცლიდა, რომ ვერავინ-რა გაეგო.

ასეთ ხელობად ვაჭრობა დასასხეს.

სთქვეს: წავიდეთ, საწვრილმანო ვიუილოთ, კაპეიკიანი შაურად გაუილოთ, შაურიანი აბაზათ. და როგორც სხვა ვაჭრები, ზენც გაკმდიდრდებით. ეგ სომ სირცხვილი არ არის. არც დიდი ჯაფა უნდა ოღონდ ტუილის უნარი კკონდეს.

ძალიან მოიწონეს.

აწონ-დაწონეს, მცირე თანხით ცოტა ხანში დიდი ფული მოიკეს თავის ფიქრით.

ბატონობაზედ ნაკლები არც ეს ხელობააო. სთქვეს. აქ თუმცა შენ არ უბძანებ, გააკეითო, მაგრამ ხალხი თავის-თავად აკეთებს შენთვის, შენ მხოლოდ ეცადე, რაც შეიძლო მეტი დასტუოო.

მაგრამ მეწვრიმანობა. ისე სასეირო ვერ გამოდგა.

—საწვრილმანო შეიძლება ადვილად დანიტვრეს, დაიჭულიტოს, დასველდეს, დაიზნეს დაიკარგოს.

მეწვრილმანობას ისევე მიკიტნობა არჩიეს. ეს იმისთანა ხელობაა, რომ თუ კი ეოჩადად მოიქცევი, შეკმდილიან შაურით მანეთი გააკეთო. კაცი დაითრო, რაღა აზსოვს, ერთს დანახარჯს რამდენჯერმე გადაახდენებს, დასალევი ღვინოც უკან დარჩება. ეს კია, თუ არ ნაღდზედ, ნისია არაფის ანდონ. წავა, ნისიას წაიღებს, მერე ადარც ნისიას მოი-

ტანს, აღარც თვითონ მოვა. ჯანი გავერდეს, ნისიას ვინ-
ღა იჩივლებს, თუ მეჩუ მანც მოვა საუაჭროდა. ხეირს გა-
ჩვენებს; ნისიას აღარც კი გამოეკიდები. ნისიად გამეიდავი
თანხას ვერ შეჭკრავსო.

* *

იუიღეს ერთი ჰატარა ბოჩკა არაუი, დაუღვეს ხელის
ჭრემსედ. შეებნენ შიგ და გასწიეს სოფელ-სოფელ გასა-
ვიდად.

ასე ამჯობინეს, რადგან სახლის ქირა და სხვა ხარ-
ჯები არა მოუყიდოდანთ რა, რაც მოკება დარჩება, სულ
ჯიბეში ჩარჩებაო.

სოფელამდე დიდი გზა ჰქონდათ გასაფლელი. აღმართ-
დაღმართი გზა იყო. გვარიანად მოძალანენ, მოძივდათ კი-
დეც და გადასწევითეს დასვენება.

გადაავენეს გზის იქით შწვანესედ, ამოიღეს საგამლი,
დასსდენ, დაიწვეს შანაურება. ხმელა ჰურის ჭამა გაძნელდა,
მძნალი ლუკმა ველმა აღარ ჩაუშვა, ბოჩკა აქვე დგა არა-
უით. მაგრამ ხეღრი ის არის, ხომ თუ არ ხაღდსე, არ
შეიძლება ისე დაღვევას სიტყვას ხომ ვერ გადავლენ?

— რა კარგი იქნებოდა თითო არაუი დაგველია, არაა?
სთქვა ერთმა.

ძლიან დავიღალე, ცარიელს ჰურს რა შესჭამს.

— ფულის საქმე არ არის? შენ ფული მოიტა, ჩემი
საქონელი ჩემსედ უფრო უპრიანი არ არის! სთქვა მეო-

რემ.—ნისიად კი არ დაგაღვინებ, ნუ გეწუინება, ჩემო ძმაო.

— მოიქეჟა ჯიბე, ჰირველმა ამხანაგმა. ბედად ჯიბის-
კუნჭულში მასურიანი არ ჩაჭრჩენოდა!

— იფ, იფ, იფ! აბა დაასხი, აჭა მასური, სთქვა ტუ-
ჩების ლოკით ჰირველმა. თან ხელებს იფშენეტდა და სი-
ამოვნებით შესცქეროდა, ჰილატეს ცრემლი როგორ მწვა-
ნედ ჩამოდოდა ჭიქაში.

— გაგიმარჯოს, ამხანაგო, ხელი მოგიმართოს, ხეი-
რზედ გატაროს. აბა ჭა ჰირველი სიფთას!

ფურწ!

— გაამოს!

— მადლობელი ვარ! შენც გაგიმარჯოს!

— თქო! სთქვა მეორემ, ე ფული მეც ვიმოფე, მემო-
ძლიან ნადღზედ დაგლიო.

— აბა, გენაცვალე, აჭა მასურიანი, ერთი მეც დამის-
ხი, ჩავცეცხლო! ამანაც გაისველა ეელი.

ასე მიაყოლეს, ორივე ნადღზე სჯამდა. მასურიანი ხე-
ლიდან ხელში გადადიოდა. გოგრებიც შეუსურდათ.

სხვაზედ გაუიღვას, აზირ ერთმანეთშივე გაესადათ, ინ-
არა სჯობდა? გაუთაჟებელი ღმერთს არა უბმანებია-რა.
ბოჩკაშიაც გამოილია, რაც იყო, არაუი.

ახლა დასხდენ მოგებისა და თაფნის საანგარიშოდ და
სულ ერთი მასური აღმოაჩნდათ ნაგაჭრი.

როგორ მოსდა ესა, ვითომ სულ ნადღზედ ჭვიდნენ?

რუს კოსერა

მამინ-სიბიარაკისა.

I

საბერა შემოდგომის ცივმა სიომა. ფოთლები და ბალახები გაუვითლდნენ, ფრინველები შეუწყსუნდნენ და დაიწვეს დიდი სამზადისი თბილ ქუეხებში წასასვლელათ. უველანი ფიქრს მიეცნენ. მართლაც და ადვილი არ არის ათას მთის იქით გადაფრენა... რამდენი ფრინველი ჩამორჩება თავის ამხანაგებს და კზაში დაიდუჭება, რამდენი სხვა და სხვა შემთხვევით მოკვდება და სამუდამოთ წუთისოფელს გამოესაღდება.

დარბაისელი ფრინველები, ძაგალითად, კედები, კარგული ბატები და იხვები, დინჯათ ემზადებოდნენ. უფრო სხვა უოფაში იეზნენ ჰატარა ჩიტები. უველასეღ მარდათ და მხიარულათ იქცეოდნენ შრომნები, მოლაღურები, დაღნი დები, ბერცნლები და გუგულები. ესენი დიდი ხანია გუდ-

გუნდათ იკრიბებოდნენ და ხან ერთ ადგილს დაეცემოდნენ და ხან მეორეს ისეთის სისწრაფით, თითქო მარცვალს ვინმე უზნევსო. აი, რა დიდი საქმე ქკონდათ ჰატარა ჩიტებს... ტვე დაღონებული და გაჩუქებული იყო, სანამ სიცივეები დადგებოდა. მკალობელი ფრინველები უკვე წავიდნენ.

— ეს ქუცმაცები სად მიეშურებიან! — ბურტუნებდა ბებერა ჭრელი იხვი, რომელიც თავს არაფერზედ არ იწუნებდა. — თავის დროზედ ეველანი წავალთ!.. სრულები არ მესმის რაზედ ჩქარობენ!

— შენ უოველთვის ზარმაცი იუავი და იმიტომ არ გეუსიამოვნება, როცა სხვები თაოსნობას იჩენენ და სამუადისში არიან, უთხრა მისმა მეუღლემ ბებერმა იხვმა.

— მე ვზარმაცობდი? სულაც არა! შენ უსამართლოთ ამბობ მაგას. იქნება მე უფრო ეველსზედ მეტსა ვზრუნავ, მაგრამ მაგით არაფის ვაწუნებ. ვითომ იმითი რა გამოვა, რომ დილით საღამომდინ ვიფრინო, ვიევირო, და ეველს თავი მოვაბეზრო.

იხვი არასდროს არ იყო კმაყოფილი თავის მეუღლისა. ახლა სომ ძალიან გაჯავრდა.

— მე ზარმაცო, შე! აბა ერთი შესედე ჩვენ მესობლებს ბატებს და კედებს, იმათ ცქერას არა სჯობია რა! ერთმანეთ შორის კეთილი განწობილება აქვთ... არც გუდები და არც ბატი თავისდღეში ბუდეს არ დასტოვებს;

უოველთვის თავიანთ ცოლძვილს წინ უძღვებიან. შენ კი შვილებზედ სრულებით არა ზრუნავ. მარტო შენი თავი გაცონდება, ოღონდ კი შენი ჩინჩასვი გაიძსო და შეტი აღარა გაწუხებს-რა. ერთი სიტყვით, ზარმაცო ხარ, ზარმაცო!.. შენი ზარმაცობით მეზიზღები!

— რას ბუზღუნებ, შე ბებერო, შენა!.. მე რატომ არაფერს გეუბნები ხოლმე შენ უბედურ ხასიათზედ. ეველას აქვს ნაკლულევანება.. ჩემი რა ბრალია, რომ ბატი სულელი ფრინველია და თავის შვილებს არ შორდება. მე არ მიუვარს სხვის საქმეში ჩავერიო, ეველას თავისი ჭკუა აქვს.

ჭრელ იხვს უოველთვის ბრძნული ლაპარაკი უეუარდა და უოველთვის ისე მოხდებოდა, რომ ის ჭრელი იხვი ეველასფერში მართალი, ჭკვიანი და ეველასზედ კარგი იყო ხოლმე. იხვი ამას შეჩვეული იყო, მაგრამ თუ ესლა აღელვდა სულ სხვა მიზეზი იყო.

— შენ რა მამა ხარ?—მიუარდა ქმარს.—მამები უოველთვის შვილებისათვის ზრუნავენ, და შენკი თუნდ ქვა ქვანედაც ნუ ექნება, შენთვის სულ ერთია!..

— შენ ჩვენ უბედურ რუს-კისერასზედ ამბობ? მე რა უნდა უშველო, როცა იმას ფრენა არ შეუძლიან? ჩემი ბრალი ხომ არ არის..

რუს-კისერას ისინი ემანდენ თავიანთ დაშავებულ ქალი შვილს, რომელსაც გაზაფხულზედ, როცა ჭუჭლუი იყო,

მელამ ფრთა მოსტესა. დედა სწრაფლათ მივარდა მელას და დააკდებინა ჭუჭყული; მაგრამ ერთი ფრთა მოსტეხოდა.

— მე ვერ წარმომიდგენია აქ როგორ უნდა დავტოვათ ჩვენი რუს-კისერა, მარტოთ მარტო,—ნაღვლიანათ და ცრემლიანი თვალებით სთქვა.—ისემა ვეკლანი წავლენ და ჩემი საწყალი შვილი კი დარჩება ობლათ, სულ მარტოთ მარტო... ჩვენ გაუფრინდებით სამხრეთისაკენ, თბილ ქვეყნებში და ეს საცოდავი აქ უნდა გაიყინოს სიცვიეში... ესეც ხომ ჩვენი შვილია! მერე როგორ მიუვარს და მებრალება, ჩემი რუს-კისერა! იცი რა გითხრა, ბებერო, მე აქ დავრჩები ჩემ შვილთან და ერთად გავატარებთ სამთარს...

— სხვა შვილები?

— ისინი საღები არიან და უჩემოთ არა უმაყო რა.

ჭრელი იხვი ყოველთვის ცდილობდა, როცაკი რუს კისერაზედ დაიწყობდნენ ლაპარაკს, ლაპარაკი გადაესხვა-ფერებინა. მართალია. იმასაც უეკარდა თავისი უბედური შვილი, მაგრამ ტყუილათ თავი რასედა უნდა შეეწუსა? მართალია, თუ დარჩება—გაიყინება, ცოდავ არის. მაგრამ მანც ვერაფერს ვუშველით. სხვა შვილებზედაც ხომ უნდა ეფიქრნათ! ჩემი ცოლი ყოველთვის შეწუხებული ლაპარაკობს, მაგრამ საქმეს უნდა ჭკვიანურათ მევხედოთ. ჭრელი იხვს ცოლი ებრალებოდა, მაგრამ არ ესმოდა დედის გულის სიმწარე. განა არა სჯობდა, რომ რუს-კისერა მელას შეეჭამა,—სულ ერთია მანც სამთარს ვერ გასტანს.

II

რაც უფრო ახლოვდებოდა განძორების დრო, დედა ისე უფრო მეტი სიუკარულით და ალერსით ეკიდებოდა თავის შვილს. საცოდავმა რუხ-კისერამ ჯერ არ იცოდა რა იყო დედამისგან მოძორება და მარტობა. ამიტომ იგი დიდი ცნობის მოუვარულობით შესცქეროდა ფრინველების შორს წასასვლელათ სამზადის. ზოგჯერ შეშურდებოდა ხოლმე რუხ-კისერას თავისი ძმების და დების მხიარული სამზადისი, ისინი აპირებდნენ შორს წასვლას, სადაც სამთარი სრულებით არ იცოდა.

— გასაფხულზედ სომ დაბრუნდებით? — ეკითხებოდა რუხ-კისერა თავის დედას.

— კი, შვილო, დავბრუნდებით, ჩემო კარკო!.. და ისევე ერთად ვიქნებით.

როცა რუხ-კისერა ჩაფიქრდებოდა ხოლმე, დედა დასამშვიდებლათ ძაგალითს მოუყვებოდა, როგორ ზოგიერთი ისუები დაღრჩენილან სამთრობით. ამას თითონ ენახა ამისთანა ისუები.

— არა გიძავს-რა, როგორც იქნება გასძლებ, ჩემო ძვირფასო, — ამშვიდებდა ბებერი ისუი. — ჰირველათ მოიწუენ, მერეკი შეეჩვევი. შენი გადაუხანა რომ შეიძლებოდეს აი იმ თბილ წყაროსთან, რომელიც სამთრობით არ იეინება — კარგი იქნებოდა. აქვია, შორს კი არ არის!.. მაგრამ ტყუილათ რას ვლანაზრაკობ, სულერთია შენს გადაუხანას ვერა გზით ვერ მოვასწერხებთ.

რუს კისერა

— მე ეოველთვის თქვენ ფიქრში ვიქნები, ჩემო დე-
დიკო... ამბობდა რუს კისერა. — სულ იმ ფიქრში ვიქნები,
სადა ხართ, რას აკეთებთ, დროს როგორ ატარებთ...
სწორეთ ისე წარმოვიდგენ ჩქმს თავს, ვითომ თქვენთანა ვარ.

დედა-იხვი ეოველ დონის მიებას ხზარობდა შვილი-
სათვის არ ეჩვენებინა თავისი ნაკუელი; ცდილობდა თა-
ვი მხიარულათ დაეჭირა, ჩუმად კი ტიროდა, რომ არა-
ვის დაეხსნა. ოხ, როგორ ეცოდებოდა თავისი საყვარელი
შვილი რუს კისერა!.. სხვა შვილებზედ აღარ ფიქრობდა,
არ აქცევდა ყურადღებას და თითქო აღარც უყვარდა
ისინი.

დრო გადიოდა... ბუნება ღონდებოდა. ხეებს ფოთლე-
ბი უვეითლდებოდა და ძირსა სცვიოდა. წყალი მდინარე-
ში ლურჯდებოდა. თვითონ მდინარეც უფრო დიდათ მოჩან-
და, კატიტკლებულ ნაპირებისგან წელის ნაპირს მცენარე-
ებმა ფოთოლი დაკარგეს. ღონიერი შემოდგომის ქარი
აურევენებდა გაუვითლებულ ფოთოლს და მალსა ჰყარში
აქქონდა, ატრიბლებდა და მერე დედამიწასე ჰყენდა და
ზოგან მეუდრო ადგილებში აგროვებდა გროვა ფოთლებს.
ცოტა ხნის განმავლობაში ტყე და ველი სულ კატიტ-
ვლდა. ცა მალ-მალე იღრუბლებოდა და შემოდგომის წვრი-
ლი მოსახეზრებელი წვიმა მოდიოდა. სასიამოვნო არა იყო
რს. ფრინველებმა გუნდ-გუნდათ გასწიეს თბილ ქვეყნისკენ.
პირველათ დაიძრნენ მერცხლები, მერე რამდენიმე რი-

კათ გამწვრივებული წეროები გაჰყვენ. შემდეგ ჭაობების ფრინველები, რადგან ჭაობები გაიუნა. ეველახედ გვიან წავიდნენ მცურავი ფრინველები. რუს კისერას უფრო აწუხებდა წეროების წასვლა, ისინი ისე საცოდავათ ევიროდნენ, თითქო რუს კისერასაც თან ეპატყებოდნენ.

გედებმა, ბატებმა და იხვებმაც დაიწვეს შორს მოგზაურობისათვის სამხადისი და სხვა ბუდეების ჰატრონნი ერთად შეერთდნენ. მოხუცებულნი და მგზავრობაში გამოცდილნი ფრინველები ასწავლიდნენ ახალთაობას.

უოველ დილით ჯველი ფრინველები მხიარული ჟივილი—ხივილით ვარჯიშობდნენ ფრენაში, რომ ფრთები გაემაგრებინათ. ჰკვიანნი და გამოცდილნი ასწავლიდნენ გუნდ გუნდათ და მერე ეველას ერთად. ეველანი ევიროდნენ, მხიარულობდნენ და უხაროდათ, მარტო რუს კისერას არ შეეძლო მიეღო მონაწილეობა ამ მხიარულობაში და მარტო შორიდან შესცქეროდა. მაინც რა უნდა ექნა საცოდავს. უნდა დამორჩილებოდა თავის ბედს! მერე როგორი ცურვა და ეურემალაობა იცოდა! წუალში ეოუნა იმისთვის ნამდვილი სამოთხე ეო!

— უნდა წავიდეთ... დროა! ამბობდნენ მოხუცი ბელადები. რადას ვუცდით?

დრო კი გარბოდა და გარბოდა. დადგა განშორების დღეც. ეველა გუნდები მოგროვდნენ ერთად მდინარესთან. ეს ეო ერთ შემოდგომის ცივ დილას, წუალი ისევ ბუ-

რუხ კიხეობა

რუსით მოცული იყო. იხვის გუნდი შედგებოდა სამას სულამდინ. ისმოდა მარტო უვირილი. დედა იხვს მთელი ღამე არ ეძინა.

— ეს იყო უკანასკნელი ღამე, რომელიც ამას უნდა გაეტარებინა თავის საუფარელ შვილ რუსეისერასთან.

— შენ, შვილო, უფრო აი იქ იუაჯ, საცა წყარო აღინარეებში ჩადის, იქ თავისდღეში წებლი არ გაიყინება სოღმე...

რუს კისერა მოძორებით იღვა და ისე შესცქეროდა იხვების გუნდს, როგორც უცხო... უველანი ისე გატაცებული იყვნენ ამ მოკსაურობით, რომ უურადღებსაც არ აქცევდნენ საწებალს რუს კისერას. დედა იხვს სული ესუთებოდა შვილის ცოდვით. ბევრჯერ გაიფიქრა დარჩენა, მაგრამ როგორ დარჩენილიყო, როცა სხვა შვილებიც, უაჯა და და უსათუოდ უნდა წაჭყოლოდა გუნდს.

— აბა დაფიქრათ!— სმა ძაღლა უბრძანა ბელადმა და გუნდი გაფრინდა ცის სივრცეში.

რუს კისერა დარჩა მარტო და ბევრ ხანს თვალი ვერ მოეძორებინა მიძავალ გუნდისათვის. ჯერ უველანი ერთ ჯგუფათ მიფრინავდნენ, მერე სამ გუნდათ გაიფვენ, გასწიეს, ცოტა ხანს შებდეკ სრულებით მიიძაღნენ.

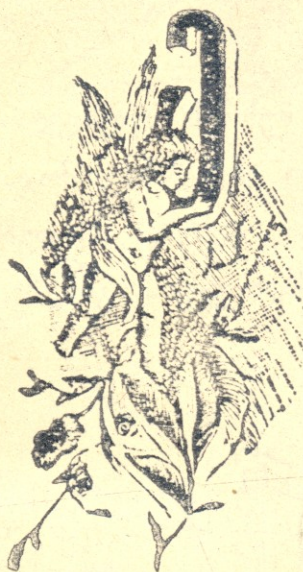
— ნუ თუ მე სულ მარტო დავრჩი?— ფიქრობდა რუს კისერა და თან ღაზა-ღუპით ცრემლები ჩამოსდიოდა, ნეტავი ისევე შელას შევეჭამე...

ვ. მიქაბერიძისა.

(დასასრული შემდეგ)

* *
 *

(გადმოკეთებული.)

შმაკობით, მასხარობით,
 ფისომ დალაქს მიაშურა
 და უთხრა მას: თაკვთა ჯიში
 კუდ-ლობაჲნი ცარა-ცურა,
 თურმე ძრეელ მერიდება,
 ულვაშების ემინია,
 რომ იცხოვრონ დამშვიდებით,

აი, რას გთხოვ, ჩემო, ძია.

მათი ასე შეწუხება

გულს მიწუხებს, გულს მიგმირავს,

კადამხარსე წვერ-ულვაში,

თავი მსხვერპლად შემიწირავს.

- ძლიერ კარკა გიფიქრია,

კუდ-ქიცინა ცუგარ რბალა;

ნება მომე წვერ-ულვაშთან

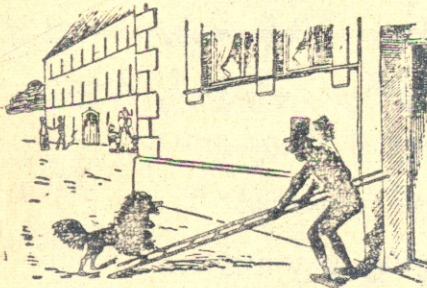
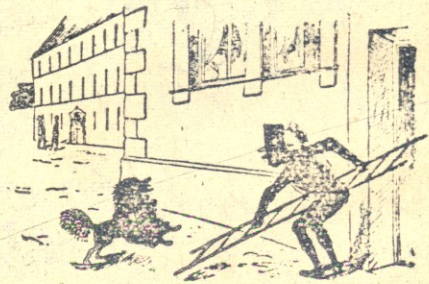
რომ ბრჭვალებიც წაკათალო.

სახუმარო გასართობი.

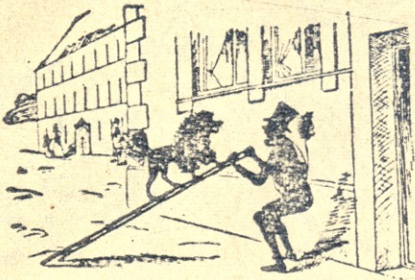

ბუხრის ძეშენდელი ის
 იყო უნდა დასდგომოდა თა-
 ვის საქმეს, საიდგანდაც
 განხდა უეფით გიშერა.

— რას იუფებდი, სამაგე-
 ლო, დახდადე, მე შენ გი-
 ჩვენებ სვირს.

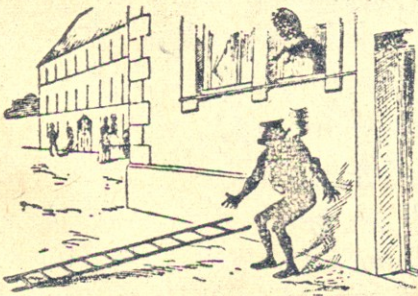

აბა, როგორ გაწვალო!
 და მიუღვა გიშერას კიბე.

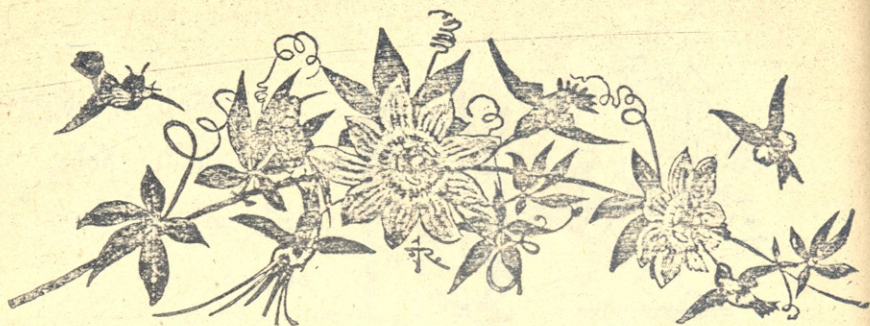

ბუხრის მუშენდელმა კაი
კასართობი ნახა. კიშერამ
მარღათ დაიწყო კიბეზე
ასვლა.

ერთბაშათ კიშერა შეს-
ტა ფანჯარაში

კიშერას იქ დაუსვდენ
სიხარულით ამხანაგები—
უმაწვილები. ბუხრის მუშენ-
დელი-კი დარჩა სადღათ.

ზამთარი სოფელში.

თოვლსა ჰყრის. ქარი გრიალებს,
 ნამქერით აესებს ქალასა;
 სოფელშიც გამეტებითა
 სამძლებზედა ჰგლეჯს ჩალასა,
 მერე ჰაერში აბრუნებს,
 როგორც ბებერი ჯარასა.

ბეჩავი ბები კამეჩი
 ელამუნება ჰამასა
 მაგრამ სხეც ბევრი გამორბის,
 ეინლა დააცდის ამასა?!
 შიშველა ფეხით ბალღები,
 იმითთან ღელაკაცები
 დარბიან; ყინვა-თოვლისგან
 დასწითლებიით კლანჭები.

მაგრამ ვინ ჩივის სიცივეს,
 თუ ცოტა კაქაჰ-კუჰაჰსა
 მოაგროვებენ და მერე
 აბოლებენ ბუხარსა!
 აბა მკადს ჩაზეთებულსა
 ვინ შესჭამს გაუხუხავსა?

ზამთარი სოფელში

შიშით კომშსა და კაკლსა
დააწყებინებს კანკალსა.
მგონი მსხლეები და ვაშლებიც
ველარ მოესწრნენ გაშლასა.
თორემ კანკურს და დამასხსა,
ტოტებ შეტრუსულ ატამსა,
ვინ დაინანებს, მოსჭრიან,
შეუკეთებენ მაყალსა.

თ. ჩაზიკაშვილი.

ისივ ალაგოანი ყოფილა!

ხალ წელიწადს დიდის ამბით მიეგება ნონაშვილის ოჯახი. დიდიდგან საღამოდისინ იმათი სახლიდგან დიპლიპიტო ნაღარის ხმა არ შეწყვეტილა, მაყრულის რაკრაკი, შეზარხოშებულ სტუმართ-მასპინძელთ ხარხარ-ლაზღანდარობა მოისმოდა მთელ სოფელში.

ბარბარე, სახლის უფროსი და ბედნიერი დიდგა ოქროს ქოჩრიანი ვაჟისა, რომლის ნათლობაც ახალწელიწადთან ერთად იყო მიზეზი ამჩინებულის ნადიმისა, ციბრუტივით ტრიალებდა; სათონიდგან დარბაზში შეუწყვეტლად გზავნიდა შემწვარ ვარიებს, ცივ დედალს, შაქარ მოყრილს, ოქროსფრად დაბრაწულ ეროკვერცხს ნათლიასთვის; სველსველ დოქებს წითელის ღვინით, ჭინჭლებს, ბოთლებს „სკლადის“ არყით.

ნუშო კი, ნათლულის დედა, როგორც პატარძალი, თავ ჩაღუნული, მორცხვით მოკრძალებით სუყველაფერს სუფრაზედ ალაგებდა. ტაშტით და ალთაფით, ძვირფას სტუმრებს ხელს აბანიწებდა. იმის ქმარი ხოლო ღვინოს და არაყს მერიქიფობდა.

სუფრის თავში ნინია დალაქიშვილი, სოფლის ახლად არჩეული ასისტაფი იჯდა, იმის გვერდით სვიმონა კოზაკია; „ფოდრიაჩიკი“ ნათლია ბძანდებოდა. აქეთ იქით მარჯვნივ ქალები და მარცხნივ კაცები იყვნენ ჩამომწყრივებულნი.

— გაუმარჯოს ნათლი დედას! მშვენიერი ნათლიდედის საღვებდლო იყვეს! ყვიროდა თავმომწონე ნათლია—თამადა თანობუნჯობდა, მოსწრებული სიტყვით სტუმართ აცინებდა.

— გაუმარჯოს ვაჟის დედას, გაუმარჯოს! ყვიროდნენ მოქეიფენი ჭ დაირა ჭ ნალარის დამკვრელნი მანდილოსანნი „ტუშ“-უკრავდნენ.

ნუშო, აწითლებული, მორცხვით ყველას თავს უკრავდა და სტუმართ სამსახურს უმატებდა, სასმელ-საქმელს უმარჯვებდა, კიქებს ნუნუათი უვსებდა.

ახლად მონათლულ პატარა გიორგის, ერთი წლის პატარა ბუნჩულა ბიჭუნას, აკვანში არხეინად ეძინა, თბილს წყალში გაბანილს და ნათლობის წესით მოქანცულს დაირა-ნალარა ვერ აღვიძებდა.

სადილს ვახშამი მოჰყვა, სტუმარ მასპინძელი უმაღლეს სიამოვნებაში იყვნენ გართულნი. სიცილ-ხარხარს, სიმღერას ბოლო არა ჰქონდა.

კარგა დამე იყო გასული.

* * *

ტრახ, ტრახ! უცებ გაისმა ჰაერში თოფის გრიალი. მერე კიდევ და კიდევ განმეორდა. სახლში სამარცხებრივი სიჩუმე ჩამოვარდა. ტრახ! ტრახ! კიდევ მოისმა თოფის გრიალი და ახლა ისე ახლო ნონიანთ სახლთან. დიდი და პატარა ათროლდა, შიშმა დასასოწარკვეთილებამ შეიპყრო ყველანი. ყველანი ერთად შეიკუმშენ, ერთმანეთს მიეკვრენ. მხოლოდ პატარა გიორგი თავის აკვანში ტკბილად ფშვინავდა.

ტრახ! ტრახ! კიდევ და კიდევ მოისმა და ამ ხანად სროლას თან მოჰყვა ყრიაპული ხალხისა, კიყინა და ვაი ვავლახი.

— რა ვქნათ, თავს როგორ ვუშველოთ! ბუტბუტებდნენ სტუმარ-მასპინძელი. უეჭველია, სოფელს მტერი დეესია! ჩვენ განსაცდელის დღე არის!...

— ხალხნო, ჯამათნო, თავს უშველეთ, გამაგრდით... სოფელს კაზაკები შემოესივნენ. ასის თავებს, რაზმელებს ეძებენ... მკაფიოდ მოისმა გარედგან მამა ნიკოლოზის ხმა და საერთო კიყინ-ში მისწყდა.

— დედაკაცო, ხანჯალი მომეც! შეპყვირა ზაალიმ და კარში გავარდა, იმას ყველა ვაჟკაცი სტუმრები მიჰყვნენ. დედაკაცები კი მიკეტილ კარებთან მიიბუზნენ.

წმინდა გიორგის ეკლესიიდან ზარის წკრიალი მოისმა.

— გამოდით ჩქარა... გამოდით... თავს უშველეთ... თქვენს ყაფარს ოშხივარი ასდის... სათონეს ცეცხლი უკილია... მოისმა მეზობლების კიყინი. სახლში სულის შემხუთავი ბოლი დატრიალდა.

— ღვთის მშობელო! მარიამ ქანწულო! შენ დაგვიხსენ შეპყვივლა ბარბარემ და კარი გააღო. საშინელი სურათი წარმოუდგათ იმათ თვალწინ. მთელი უბანი ცეცხლის ზღვათ იყო ქცეული, მცხოვრებნი თმების გლეჯით თავს დასტიროდნენ გაოხრებულ სახლკარს.

— ბავშვებს ხელი დაავლე, ლოგინი, სკივრი წაილე, გაიტანე ჩქარა... შორს მინდორში გადაყარე, იქ ცეცხლი არ მისწვდება... შეპყვირა ბარბარემ რძალს, თითონ კი ჭკუა დაკარგულივით ეზოში დაიწყო გადაყრა, რაცკი ხელში მოხვდებოდა.

ზარის რეკა, დედაკაცების თავში ცემა, ბავშვების წივილი, საქონლის ბღავილი, ჭაღლების ყმუილი, ცეცხლის სისინი ჭკუას ურყევდნენ აღამიანს.

— Гдѣ старшина, гдѣ Асисъ-тави? ყვიროდა აფიცერი, რომელსაც უკან შეიარაღებული კაზაკები მოჰყვებოდა. Дайте курицу, дайте яиць, кушать намъ надо!

— ოჰ! თქვე ურცხვებო, კაცთამქამელნო! რა გვიყავით ეს, რად აგვიოხრეთ, ოჯახები რად დაგვინგრიეთ? წყეულიმც იყოს თქვენი ფეხი! ჟუვიროდნენ აქედ იქიდგან დედაკაცები და მუშტებს უღერებდნენ თავებელ აფიცერს.

კაზაკები გაფანტულ ბარგს სჩხრეკავდნენ. საქათმეებს ათვალე-
რებდნენ, ბოსლებში დაძვრებოდნენ, ვითომ იარაღს ეძებდნენ და
თან რაც საფასური, ან სასუსნელი შეხვდებოდათ პარკებში იწყო-
ბდნენ.

* *
*

მხოლოდ ერთი ყმაწვილი კაზაკი იდგა უნძრევლად და სევ-
ლით სავსე თვალებით შესცქეროდა ამ ცეცხლის გენიით ანთებულ
უსამართლობას. ამის დაფიქრებულ თვალებს წინ საშინელის სინა-
მდვილით იხატებოდა ამ გვარივე სურათი იქ შორს, შორს თავის
სამშობლოში და გული უღუღდა. „საწყლებო, საბრალოებო, ჩემო
კოლმეილო, ჩემო მოხუცებულო დედ-მამავ, ვინ იცის ეხლა
თქვენც ეს დღე გადგიათ, თქვენც ცეცხლში იწვით და თქვენი
შვილი, თქვენი ერთად ერთი პატრონი და მუშა აქ სხვის აოხრე-
ბაში ხელებს ვისვრი. ოხ! ჩემო პატარა ვასიუტკა, სადა ხარ? ნე-
ტა როდის ველირსები შენ გულში ჩაკვრას!“

— ხალხნო, ადამიანებო! მიშველეთ, მიშველეთ გენაცვალეთ...
მიშველეთ... თ... თ...! საშინელის ხმით ყვიროდა ნუშო და გიგი-
საერთ თმა გაწეწილი, თვალეზ გაქყეტილი, ლოყებს იწიწნიდა.

— რა იყო, ადამიანო! რა დაგემართა? ცნობის მოყვარეო-
ბით გარს შემოერტყა ნუშოს ხალხი და მზათ იყო ნუგეში ეცა.

— ბავშვი დამრჩა სახლში... გოგი, შვილო... ო. ო. თვალთ
დაუდგა დედა შენს, თვალი დაუდგააა!

თითქო დედის ვაებას ბავშვმა ხმა გასცა, ცეცხლ მოკიდებულ
სახლიდან საშინელი წივილი მოისმა.

— ვაიმე, ვაიმე, შვილო! შეჰკივლა ნუშომ და ცეცხლში გადავა-
რდნა მოიწადინა, ხალხმა ძლივ ძლივობით შეიმაგრა, უკან გამო-
აბრუნა.

ყმაწვილის წივილმა შესწყვიტა კაზაკის ფიქრები... ის საჩქა-
როდ მიუახლოვდა საბრალო დედას, მხარზედ ხელი დაადო, თით-
ქოს სანუგეშებლად და მერე თავის გძელი ნაბადი თავზედ შეი-

ბორბლა და თვალის დახამხამებამდე ცეცხლში შევარდა. ხალხი გაოცდა. სამარესებრივი სიჩუმე ჩამოვარდა, ყველამ გულზედ ხელი წაიფლო, თვალები დახუჭა. რაღაც საშინელების მოლოდინმა გულები შეჭხუთა.

— ურა, ურა! შეჭყვირა აფიცერმა და მას ბანი მისცეს კაზაკებმა. ცეცხლ წაქიდებულ კარებში კაზაკი გამოჩნდა, ნაბად ქვეშ აბოლებული აკვანი ეჭირა.

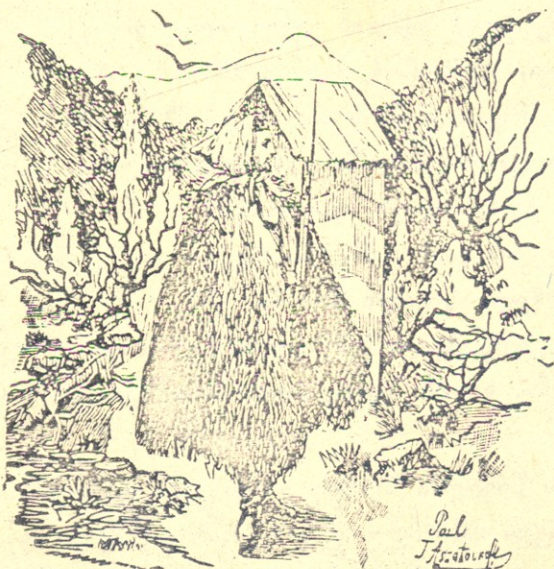
ბარბარე გიჟივით მივარდა, კაზაკს დალოცვილ მარჯვენაზედ ემთხვია, აკვანი ჩამოართვა, საჩქათოდ აჰოძრო იქიდან ბავშვი, თოვლში გააგორ-გამოაგორა და მერე გულშემოყრილ დედას მიაწოდა.

— შეილო ნუშო, გონს მოდი, ღმერთს მადლობა შესწირე! ცეცხლის წამკიდებელმა ცეცხლი გაგვინფლა, შეილი გადაგვირჩინა.

— აა, აა, აა! ღრიღებდა მობრუნებული პატარაგიორგი. ნუშო. ნელა-ნელა ტიროდა და სასოებით გულში იკრავდა.

ხალხი ბავშვის გადამრჩენ გმირს თაფაღუნული, გაჩუმებული, ვაკვირვებით შეჰყურებდა და თითქო არ სჯეროდა, რომ ამ ველურ ხალხს—კაზაკთა შორის, ადამიანის გული ვისმეს შერჩენოდა.

მკ. გაბაშვილისა.

უკულო გავში.

გაგრძელება *)

(მოთხრობა მონკომერისა)

III

ე იმდენი პლანები მაქვს, იმდენი პლანები თავში, რომ მეშინია, თავი არ გამისკდეს! — ეუბნებოდა მეორე დილას ჯორჯი ვილლის. ორივე ბავში დერეფანზე იღვენ და მიჩერებოდენ კაბრიოლეტს, რომელსაც ბიძა მათი მიჰყავდა.

— იცი, რა, ვილლი! — განაგრძო მან. — ჩვენ მშვენიერათ შეგვიძლია ისეთი რამე ვქნათ, რასაც ჩარლსი გვიყვებოდა თავის თავზე და სხვა კაცებზე! ხომ არ შეგეშინდება მაგალითათ იმ დიდ ხეზე შესვლა. რომელიც ტბის პირას არის? იმის ქვეშ ისეთი ლამაზი ზამბახებია წყალში!

— არა, არ შეგეშინდება! — ცოტა გაბედვით უპასუხა ვილლიმ. — ოღონდა შენ უწინ ადი და ხელი გამომიშვირე. მაგრამ ის ხე ხომ ძალიან შორს არის! არ ჯობს რომელიმე სხვა ხე ამოვირჩიოთ აქ, ჩვენ ბაღში, და იმაზე ავიდეთ!

— ოჰ, არა, ეგ სულ არ ივარგებს! — მიუგო ჯორჯმა. — არ

*) იხლე „ჯეჯილი“ № XII (1905 წ.).

გახსოვს, ის კაცი, რომელზედაც ბიძია ჩარლსი გვიყვებოდა, ისეთ ხეზე შევიდა, რომლის ტოტებიც წყალს დაჰყურებდნენ. აი, მეც სწორეთ იმ კაცივით მინდა მოვიქცე.

— არ ჯობს რომ ვირყინის ვკითხოთ, შეიძლება თუ არა იქ წასვლა?— კიდევ უფრო გაუბედავით იკითხა ვილლიმ, რომელსაც უნდოდა რამე ნაირათ მოეშლევინებინა ძმისთვის ეს სახეფათო განზრახვა.

მაგრამ ჯორჯმა მისი რჩევა მხედველობაში არ მიიღო, და ვილლიმ იძულებული გახდა მაშინვე მასთან ერთად გზას გადგომოდა.

ძალიან ცხელოდა, ჯორჯი მზიარულათ მიდიოდა და ხან მირბოდა დიდ ველზე, მზიარულათ ხტებოდა ღობეებზე და მესრებზე, პატარა ვილლიმ კი ამათ ცდილობდა არ ჩამორჩენილიყო უკან, ძალიან დაიღალა და ვერაფრით ვერ ახერხებდა ჯორჯსავით მალე სიარულს.

— ჯორჯ, ჯორჯ, მამიცადე!— ბოლოს დაუძახა მან უფროს ძმას.— ღმერთმანი, აღარ შემიძლია!

ჯორჯი უცებ მობრუნდა და მოიბრინა პატარასთან.

— დავიღალე, ჩემო კარგო ჯორჯიკო!— დაღონებით უთხრა ბავშვმა.— ძალიანაც მცხელა... მოდი, სახლში დავბრუნდეთ!

— სახლში დავბრუნდეთ? როგორ? ახლა, როცა ასე ახლოს ვართ ტბასთან?— გაკვირვებით წამოიძახა ჯორჯმა.— რას ამბობ, ვილლიმ? ეგერ, სულ ახლოს არის ტბა. აი, ამ ველის იქით, ყანის ბოლოში!

ვილლიმ გაიხედა იქით, საითაც ძმა უთითებდა და უნებლიეთ მწუხარებით თვალი გადაავლო უზარ-მაზარ ველს, რომელიც მზისგან მთლათ გადამწვარი იყო.

— კარგი, ჯორჯ!— ამოიოხრა მან.— წავიდეთ!

— იცი რა? ცოტა დაფიქრების შემდეგ წამოიძახა ჯორჯმა.— ხელში აგყვან და ისე წაგიყვან!

ვილლის ცოტა შეეშინდა ამის გაგონებაზე, მაგრამ წინაღ-მდეგობა მაინც არაფერი არ გამოუცხადებია.

— აი, ამ ლობეზე გადმოხტი, ვილლი, და მერე წაგიყვან, მთელ მინდორს გადაგატარებ!— გამოუცხადა ჯორჯმა!— იქ, ტბასთან მშენიერი სიგრილე იქნება, იცი!

ორივე ლობეზე გადახტენ და მერე ჯორჯმა ვილლი ხელში აიყვანა. ძნელი წარმოსადგენია რა უსიამოვნო მდგომარეობაში ჩავარდა ვილლი. ერთი ხელით ჯორჯს ისე წაეჭირა მისთვის/კისერ-ში რომ საწყალი ბავში ძლივსღა სუნთქავდა, მეორით ფეხში ჩაჭყრენოდა და საშინლათ ტყენდა. ამასთან ვილლი სულ გულის ხეთქაში იყო მაშინაც კი, როცა ჯორჯი ერთ ადგილს იყო განფრებული, კირგათ გრძნობდა, ყოველ წამს შეიძლება ძირს დამახეთქოსო. ჯერ ჯორჯი სირბილით გაუდგა გზას. მერე ცოტ-ცოტა უნელა, ბოლოს თითონაც იმედი დაეკარგა ვილლის ბოლომდე ოდესმე მიღწევის. მაგრამ, თუმცა სულ ნელა, მაინც განაგრძობდა კიდევ გზას. ჯორჯის მრავალ-ტანჯულ პატარა მსხვერპლს ყვინთვა დააწყებინა, მაგრამ ჯორჯმა ისე მაგრათ მოუჭირა ხელები, რომ ვილლიმ ვეღარ აიტანა ტკივილები და საბრალოთ შეევედრა, გამათავისუფლეო. იმავე წამს ჯორჯმა ფეხი კურდღლის სორათში ჩაპკრა და ორივე ძმა მიწაზე გაგორდენ.

ჯორჯმა მხიარულათ გადაიხარხარა, ვილლი კი არაფერ სიცოლის გუნებაზე იყო. დაღალულ-დაქანცულს, მას მეტი აღარ შეეძლო და შეეხვეწა ძმას, ლობის ძირამდის მიმიტანე, რომ იქ დავისვენოო. ჯორჯმა სურვილი აუსრულა და ჩრდილში დასვა.

— მგონი მართლა ეჯობინება რომ ტბასთან წასვლა გადაფდვით!— ამოიოხრა ცოტა ხნის ფიქრს შემდეგ ჯორჯმა, და ძმას გვერდში მოუჯდა.— საღამოს წავიდეთ, როცა აგრილდება. ახლა რომ ცხელა, მ.ტომ დაიღალე, ვილლი, არა? სიგრილე რომ იყოას! ხომ შეიძლებდი იქამდის მისვლას?

— ჰო, რასაკვირველია!— სწრაფათ მიუგო ვილლიმ. ის მზათ

იყო ყველაფერზე დათანხმებულიყო, ოღონდ ამ წამს განსაცდელი თავიდან აეშორებინა.

— აბა კარგი!— გადაწყვიტა ჯორჯმა.— ამ საღამოს წავიდეთ, ნაჩიევს. უი, სოკო! სოკო!— უეცრათ წამოიძახა მან და ფეხზე წამოხტა, სადღაც გაჰქანდა.

ერთ წამს შემდეგ ის ამაყათ და თავ-მომწონეთ მობრუნდა ძმასთან, ხელში პატარა სოკო ეკავა.

— შეხედე, ვილლი, რა ლამაზი სოკოა! ნეტავი მამა არ წასულიყო! ამ სოკოს სადილათ შევაწვევინებდით. ისე უყვარს მამას სოკოები!

— პარასკევისთვის შევინახოთ!— ურჩია ვილლიმ.— მაშინ ხომ ჩვენსას ველურები იქნებიან სადილათ!

— მერე ერთი სოკო ვის გააძღვებს?— გაიცინა ჯორჯმა.— იცი, ვილლი! მოდი ერთ დილას ადრე მოვიდეთ აქ და მთელი კალათი სოკო მოვკრიფოთ. ადრე, ძალიან ადრე ავდგეთ! რა მშვენიერება იქნება!

— მერე ვირჯონი რომ არ ადგება ჩემ ჩასაცმელათ?— გაუბედავათ შეეკითხა ვილლი.

— ვირჯონი რატო გვინდა? მე თითონ ჩავაცმევ!— ანუგეშა ჯორჯმა.— ვირჯონის ნუ გავადვიძებთ, ცოდვაა, ძალიან გვიან წვება!

— მართალია, ცოდვაა!— დაემოწმა ვილლი.

— მერე კიდევ ეშინია, სულ ჰკონია, რამე დაგვემართება, თუ ის თან არ წამოგვყვება. რისთვის შევაშინოთ ტყუილა უბრალოთ?

— მართალია, რისთვის შევაშინოთ ტყუილა უბრალოთ!— ისევ დაეთანხმა ვილლი.— ეს რა ისმის, ჯორჯ?— უცებ წამოიძახა მან.— გესმის? მგონი მამალი ყვისის! მაგრამ არა, მგონი ძროხა ბღავის!

ბავშვებმა ყური დაუგდეს, მართლაც, ველზე ბევრი რამ ხმა

ისმოდა; ისმოდა, როგორ ბზუოდენ ფუტკრები, ისმოდა როგორ კრიკინობდენ კრიკინები; სადღაც მამალი ჰყიოდა, სადღაცოდან ძროხის ბლავილი მოდიოდა... მაგრამ ვილლის ყურადღება სულ სხვა რასმეზე იყო მიქცეული; ყველა ამ ხმაურობასთან ერთათ ერთი რამ სხვაც ისმოდა: ქალის ხმა, რომელიც ფრანგულს სიტყვას იმეორებდა.

— ჯორჯ, ვილლი! — იძახოდა ვილაც. — ou êtes vous donc?

— ეს ვირჟინია! — წამოიძახეს ბავშვებმა და ორივე ფეხზე წამოხტენ.

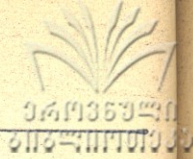
მართლაც, ეს ვირჟინი იყო. დაღალული, გახურებული და გაწითლებული ვილლი რომ დაინახა, საშინლათ შეწუხდა და თან გაცხარდა, აიყვანა ხელში პატარა და სწრაფათ გამოეშურა სახლისკენ, თან ჯორჯს ათასგვარი საყვედური გამოუცხადა, უგულო და უგრძნობელი ხარ, ასეთ სიტყვებში მარბენინე და ნერვები სულ ამიშალეო. ბოლოს დაეკითხა:

— გაკვეთილები? სწავლას სულ აღარ აპირებდით დღეს? არ იცით, რომ შუა დღეა? რა გგონიათ, რომელი საათია? ჯორჯს საზოგადოათ დროს შესახებ ძალიან არეულ-დარეული ცნობები ჰქონდა ყოველთვის, ამ დილას ხომ საათი არ ახსოვდა, აბა ასეთ საინტერესო სეირნობის დროს საათზე ვინ იფიქრებს?

— მე გგონია, ახლა ათის ნახევარი უნდა იყოს! — წარმოხტევა მან ბოლოს.

ვირჟინიმ პასუხის ღირსათაც არ გახადა.

ნასადილეგს ვირჟინიმ ჯორჯი სასწავლებლოთ დააჯინა. ეს სასჯელი ვილლისთვის უფრო საგრძნობელი იყო, ვიდრე ჯორჯისთვის. ჯორჯს სწავლა სრულებითაც არ ეძნელებოდა და თუ ყურადღებით მოექცეოდა საქმეს, ძალიან მალე ისწავლიდა ხოლმე გაკვეთილებს, ვილლის კი საშინლათ მოწყინდებოდა ხოლმე, როცა მისი ძმა სწავლობდა. მაშინ ის იძულებული იყო ან ნახატებიანი წიგნები ეთვალეირებინა, ან პატარა სახლები ეშენებინა ოთახის იმ

კუთხეში, სადაც ჯორჯი მას ისე ვერ დაინახავდა თუ არ მობრუნდებოდა.

ჯერ ჯორჯმა სცადა დაერწმუნებინა ვირჯინი, გაკვეთილების სწავლა ბაღში, ხის ძირში სჯობიაო, მაგრამ ვირჯინი სულ წინააღმდეგი აზრის გამოდგა. მან კარგათ იცოდა, რომ ოთახში, ვილლისკენ ზურგ-შექცეული, ჯორჯი რასმე ისწავლიდა, ბაღში კი სადაც ათასი გასართობი რამ იყო: ძაღლი კარლო, პეპლები, კალიები, ქრიკინები და უბრალო ბუზებიც კი—ბავში, გაკვეთილს გულს ვერ დაუდებდა.

ჯორჯი დამორჩილდა, მიუხედავად მაგიდას და მწარე ამოხვრით გაშალა წიგნი. ვილლი კუბიკებიდან ციხეების და სასახლეების აშენების შეუდგა. ოთახში სიჩუმე დადგა. მთელი საათის განმავლობაში აღარაფერი ისმოდა, მხოლოდ ხან და ხან ვილლი ხმაურობით დაანგრედა თავის ციხეებს, რომლებსაც ჯორჯისთვის ჩვენება არ შეეძლო და თან მწარეთ ამოიოხრებდა. ის მოუთმენლათ ელოდა იმ ბედნიერ წამს, როცა ვირჯინი მის ძმას თავისი კლანკებიდან გამოეშვეებდა.

დადგა ბოლოს ეს ბედნიერი წამიც. ვირჯინიმ ჯორჯს წიგნი გამოართვა და დახურა, ჯორჯმა კი თავის სკამს ფეხი ჰკრა და მზიარული ვაშის ძახილით ყირამალა გადაიარა. ვილლი აღტაცებით გაჰქანდა ძმისკენ და ორივე გადახვეულები ერთმანეთს გაკოტრილდნენ ისტაკზე სრულიად კმაყოფილნი თავისი ბედნიერებით.

— ახლა ნაჩაივებს ტბაზე გავიქცეთ!—წაუფურჩულა ჯორჯმა ვილლის.

მაგრამ ვირჯინის ნაჩაივებისთვის თავისი საკუთარი პლანები ჰქონდა და ორივე ბავში, ერთ მეზობელთან სტუმრათ წაიყვანა. ის იმან დიასახლისთან კამებზე და შლიაპებზე დაუსრულებელი ბაასი გამართა, ბავშვებს კი საშინლათ მოწყინდათ. ვილლი იმიანი იქცევა თავს, რომ პატარა კნუტს ეთამაშებოდა, ჯორჯი კი სკამ-

უკულო ბავში

ზე შედგა, მიუახლოვდა კედელზე მალა დაკიდებულ დიდს თოფს და ცდილობდა გაეგო, გატენილია თუ არაო. რასაკვირველია, ვირეონიმ მალე ჩამოათრია ძირს.

საქლში გვიან დაბრუნდენ და ვირეანიმ მაშინვე დააწვინა ვილლი დასაძინებლათ.

ჯორჯი დიდი ყურადღებით აღევნებდა თვალს იმას, თუ როგორ ხდიდა ტანისამოსს ვირეანი მის ძმას. სად უხსნიდა ფოლოქებს და სად უშვებდა ზორტებს. ჯერ ისეც დიდი იმედი ჰქონდა რომ შეორე დილას კარგათ მოახერხებდა ვილლის ჩაცმას და რომ დაინახა, რამდენი ზორტი იყო მის წელზე ერთმანეთში გადახლართული, ზომ სულ გული გაუსკდა.

— მოითმინეთ! — უცებ უნებლიეთ წამოიყვირა მან. — ვერ შევნიშნე, ეს ზორტი სად მოხსენით!

ვირეანიმ გაკვირვებით შეხედა მას, დაშერცხვნილი ჯორჯი სწრაფათ გაიქცა თავის ლოგინისაკენ. საბედნიეროთ, ვირეანს აზრათაც არ მოსვლია მისთვის ეკითხა, თუ რათ მიიქცია დღეს შენი ასეთი ყურადღება ვილლის ზორტებმა და ფოლოქებმაო.

კლ. წერეთელი.

ძველი ქართველები.

(მკზრდილთათვის)

I

ვირფასო მკითხველებო! მსურს მოგიხროთ არა ძველი გმირებისა და მეფეების თავგადასავალი; არა მათი ზღაპრული გმირობა და მოღვაწეობა. არა! ამას სხვა ქართული წიგნებიდანაც შეიტყობთ: ძალიან ბევრია ნაწერი ჩვენი ძველების ვაჟ-კაცობასა

და მკლავის ღონეზე.

მინდა მხოლოდ გაგაცნოთ, თუ სად და როგორ ცხოვრობდნენ ქართველები ძველის-ძველათ; როგორა ჰქონდათ მოწყობილი შინაური ცხოვრება; როგორს ღმერთებსა სცემდნენ თაყვანს; როგორ ეპყრობოდნენ მეზობელ ერებსა და სხვა.

ჩემი მოთხოვნა შეეხება იმ დროს, როდესაც ჩვენი ძველები ჯერ კიდევ წარმართები იყვნენ, ესე იგი ქრისტეს რჯულს არ იცნობდნენ.

იმ დროს მთელი ქართველი ხალხი დასახლებული იყო მტკვრისა, არაქსისა, რიონისა და ჭოროხის აუზებში. დასავლეთით მათ ქვეყანას საზღვრავდა შავი ზღვა, აღმოსავლეთით—კასპის ზღვა, ჩრდილოეთით—კავკასიონის მთა-გრეხილი თავისი ორი მწვერვალით—ყაზბეგითა და იალბუხით, ხოლო სამხრეთით—მდინარე არაქსი.

მეფლი ქართულები

არაქის სამხრეთით, ჩვენს მეზობლად, ცხოვრობდნენ სომხები და სპარსელები; დასავლეთით, შავი ზღვის გადაღმა, ბერძნები და რომაელები; ხოლო კავკასიონის მთის ჩრდილოეთით ბინადრობდნენ ნახევრათ მიწის მუშაკნი და ნახევრათ მოყიადე ხალხები: სკვითები და სარმატები.

ამ ჩვენს მეზობლებში ყველაზე უფრო განათლებულნი იყვნენ სპარსელები, ბერძნები და რომაელები. ამათგან ჩვენს წინაპრებსაც ბევრი კარგი რამ ჰქონდათ გადმოღებული. მაგრამ უფრო ხშირათ ეს ერები ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ და მაშინ ჩვენს მხარეს ძლიერ ცუდი დრო დაუდგებოდა ხოლმე: ჩვენი ქვეყანა კოზაკივით იქყლიტებოდა ამ ძლიერ ხალხთა შორის. ხან სპარსელები დაიპყრობდნენ ჩვენს ქვეყანას, ხან ბერძენ-რომაელები; ზოგჯერ კი ჩვენი ქვეყნის ერთი ნახევარი სპარსელებს ექირათ, ხოლო მეორე—რომაელებს.

ეს გარემოება ძლიერ ასუსტებდა ჩვენს ხალხს და ხელს უშლიდა თავისუფლათ გაზრდილიყო და განვითარებულიყო.

ასეთი იყვენ ჩვენი ძველი მეზობლები. იგინი ჩვენს ხალხს სხვა და სხვა სახელით იცნობდნენ. სახელდობრ, იმ ნაწილს ჩვენი ხალხისას, რომელიც სურამის ქედსა და შავ-ზღვას შუა ცხოვრობდა, ბერძნები და რომაელები კოლხებს ეძახდნენ; რომელიც კასპის ზღვასა და ალაზანს შუა ბინადრობდა, იმას ალვანელებს უწოდებდნენ; ხოლო ალვანელებისა და კოლხების შორის მცხოვრებლებს—ივერიელები ერქვათ.

ამის მიხედვით რომაელებს მთელი ჩვენი ქვეყანაც სამ უმთავრეს ნაწილად ჰქონდათ წარმოდგენილი: შავი ზღვისკენ მდებარე ნაწილს ერქვა კოლხიდა (ეხლანდელი იმერეთი, გურია, აჭარა და სამეგრელო); კასპის ზღვისაკენ მდებარეს ეწოდებოდა ალვანთა ნაწილი ეხლანდელ კახეთისა, ზაქათალის ოლქი და ბაქოს გუბერნია); ხოლო მათ შუა მდებარეს—ივერია (ეხლანდელი ქართ-

ლი, ნაწილი კახეთისა ალაზნის დასავლეთით, ნაწილი განჯისა და ერევნის გუბერნიებისა და მტკვრის სათავის მიდამოები).

თვითონ ქართველები კი კოლხიდას ეძახდნენ ეგრისს; ივერიის—მცხეთს (ე. ი. მეცხების ანუ მესხების ქვეყანას); ხოლო ალვანიას—ჰერ-კახეთს.

ასეთი იყო ჩვენი ძველების ბინადრობა.

II

წინა თავში შევნიშნეთ, რომ მთელი ჩვენი ქვეყანა სამ უმთავრეს მხარედ იყო დაყოფილი: კოლხიდად ანუ ეგრისად; ივერიად ანუ მცხეთად; ალვანიად ანუ ჰერ-კახეთად.

ამ სამსავე მხარეში დასახლებული იყო ერთისა და იმავე ჩამომავლობის ხალხი—ქართველები.

მთელი ქართველობა დანაწილებული იყო წვრილ-წვრილ თემებად, ხოლო თემები დაყოფილი იყვნენ „სახლებად“ ანუ გვარებად. მაგალითად, მარტო ალვანიაში შნ თემი იყო და თვითოგული თემი კიდევ გვარებად ანუ „სახლებად“ იყო დაყოფილი. ასეთივე დანაწილება არსებობდა ივერიისა (მცხეთსა) და კოლხიდაშიაც (ეგრისში).

თვითოგულ „სახლს“ ანუ „გვარს“ ჰყავდა თავისი უფროსი, რომელსაც მამა-სახლისს ეძახდნენ. მთელს თემში რომელი გვარიც პირველობდა, იმისი მამასახლისი თან მთელი თემის მამასახლისისადაც ითვლებოდა. ხოლო უპირველესი თემის მამასახლისი ითვლებოდა მთელი მხრის მამასახლისად ანუ მეფედ.

ამრიგათ ქართველ ჰყავდათ სამგვარი მამასახლისი: გვარის მამასახლისი, თემის-მამასახლისი და მთელი მხრის-მამასახლისი ანუ მეფე-მამასახლისი.

იმ დროს, რომელსაც ჩვენ შევეხებით, ქართველებს ჰყავდათ სამი მეფე-მამასახლისი: ალვანიისა ანუ ჰერ-კახეთისა; ივერიისა

მკელი ქართველები

ანუ მცხეთისა; კოლხიდისა ანუ ეგრისისა. ამათში ყველაზე უძლიერესი იყო მცხეთის ანუ ივერიის მეფე-მამასახლისი.

ამ მეფე-მამასახლისს სატახტო ქალაქად ჰქონდა არმაზ-ქალაქი, რომელიც ეხლანდელი მცხეთას მახლობლათ მდებარეობდა, მტკვრის მარჯვენა ნაპირზედ, კლდის ფერდობებში. მცხეთაში კი იმ დროს მარტო უბრალო ციხე იდგა, მტრისგან თავის დასაცვლად. მას შემდეგ კიდევ ბევრმა დრომ გაიარა, სანამ მცხეთა ქალაქად გადაკეთდებოდა. არმაზ-ქალაქი შემოზღუდული იყო სქელი გალავანით, რომელშიაც ალაგ-ალაგ დატანებული იყო კოშკები. ქალაქის შუაგულს კიდევ თავისი საკუთარი კედელი ჰქონდა შემოვლებული, რომელსაც „შიდა-ციხეს“ ეძახდნენ. ამ შიდა-ციხეში იყო მეფის სასახლე. მთელი ქალაქი მშვენიერ ქვიტკირის შენობებით იყო გავსალი; სახლები კრამიტით იყო დახურული.

მთელი ეს ქალაქი და მისი ახლო-მახლო ადგილები იმ „გვირის“ საკუთრება იყო, საიდანაც მცხეთის ანუ ივერიის მეფეებმა გამოდიოდნენ. ამავე გვირადან გამოდიოდა მეფის მეორე პირი რომელიც მშვიდობიანობის დროს მთავარ—მსაჯულად ითვლებოდა, ხოლო ომიანობაში მთავარ—სარდლობდა, ე. ი. მთელი ივერიის ჯარს წაუძღვებოდა ხოლომე წინ.

როგორც მეფეს, ისე მის მეორე პირს თვითონ ხალხში იწოდებოდა არმაზის მფლობელ გვარისაგან ანუ მეფის-საგვარეულოდან. ჩვეულებრივ მეფედ აარჩევდნენ ხოლომე სამეფო გვარის უუბუცესს წევრს და წინანდელი მეფის უახლოესს ნათესავს; ბიძას ანუ ძმას და, ძლიერ იშვიათათ, შვილს. მაგრამ, თუ ხალხი არ მოიწონებდა, ისე არავის შეეძლო სამეფო ტახტი დაეჭირა.

ამგვართ, თუმცა მეფობა ერთი გვარის სამემკვიდრეო უფლება იყო, მაგრამ ნახევრათ იგი ხალხის სურვილზედაც იყო დამოკიდებული. როცა ხალხს მეფე არ მოსწონდა, ტახტიდან ჩამო-

აგდებდა, ან სამშობლოდან განდევნიდა და მის ნაცვლად იმავე საგვარეულოდან უფრო ღირსეულ წევრს ირჩევდა.

იმ მიწებზე, რომელიც მეფის საგვარეულოს ეკუთვნოდა, დასახლებული იყო რამოდენიმე დამონებული გვარი, რომელთაც „მეფის მონებს“ ეძახდნენ. ეს მონა-გვარები ასრულებდნენ ყოველგვარ სამუშაოს და სამსახურს, რაც კი სამეფო გვარის შესახად იყო საჭირო. მართალია, ეს მონები სამეფო გვარის საკუთრებად ითვლებოდნენ, მაგრამ არავის ნება არა ჰქონდა იგინი გაეყიდა, გაესაჩუქრებია ან უდანაშაულოთ დაესაჯა და სხვა.

ამათ გარდა იყო კიდევ რამოდენიმე საგვარეულო, საიდანაც „მოგვები“ ანუ იმდროინდელი მღვდლები გამოდიოდნენ. ამ მოგვების პირდაპირი მოვალეობა იყო მსხვერპლის წირვა და ღვთისსამსახური; მაგრამ ამასთანავე იგინი ერთს ძლიერ სამძიო თანამდებობასაც ასრულებდნენ; სახელდობრ მათ მინდობილი ჰქონდათ მეზობელ ხალხებთან მშვიდობიანი ურთიერთობა დაეცვათ, მტრებს შორის შუამავლობა გაეწიათ, ზავი ან ხელშეკრულობა ჩამოეგდოთ და სხვა. ამის გამო სამღვდლო გვარებს დიდი პატივისცემა ჰქონდა ხალხისაგან. მეფის საგვარეულოს შემდეგ მოგვების საგვარეულოს მეორე ადგილი ეჭირა; მის ხელში იყო მთელი „ხალვთა მიწა“, რომელიც ტაძრების საკუთრებად ითვლებოდა და ზოგჯერ ტაძრის მონებით იყო დასახლებული (მაგალითად, ალვანიაში); ეს მონები სამღვდლოებას ისეთსავე სამსახურს უწევდნენ, როგორც მეფეებს „მეფის მონები.“

მაგრამ როგორც მეფისა და მოგვების საგვარეულოები, ისე მათი მონები ქართველი ხალხის მხოლოდ მცირე ნაწილს შეადგენდნენ. უუღიდესი ნაწილი ქართველებისა სრულიად თავისუფალი გვარებისაგან შესდგებოდა. ეს გვარები მხოლოდ მცირედ იყვნენ გადასახადს ავზავნიდნენ მეფის სალაროში და, როცა ომი დაიწყებოდა, ვალდებული იყვნენ, თავისი საგვარეულო და სათემო სარდლების წინამძღოლობით, საომრად გასულიყვნენ. დანარჩენ

ძველი ქართველები.

დროს კი მიწის მუშაობასა და სხვა მშვიდობიან ხელობას მისდევდნენ. მათ შორის არავინ იყო არც ბატონი და არც ყმა, არც გლეხი და არც აზნაური. თავად-აზნაურობა და ბატონ-ყმობა ჯერ კიდევ არ იყო ჩვენში დაწყებული.

იმ დროს ქართველმა ხალხმა არ იცოდა, რა იყო კერძო საკუთრება; ყველაფერი მთელი გვარის საკუთრებად ითვლებოდა. მთელი გვარი იცავდა ქონებას; მთელი გვარი აგებდა პასუხს როგორც შტერს, ისე მოყვარეს; მთელი გვარი გადიოდა სამუშაოდ და გვარივე ინაწილებდა ნამუშევარსაც. ორ კაცსაც რომ დაეჭირა რაიმე ნადირი, ხორცი მთელს გვარში უნდა ჩამოერიგებინათ. ყოველი წევრის ანუ გვარი-შვილის ნაშოვნ-ნამუშევარი მთელი გვარისა იყო; პირველს არ შეეძლო თავისი ნაშრომი მარტო თავისთვის მოეხმარებია. საგვარეულო ქონებას თვალყურს ადევნებდა და თავ-თავის დანიშნულებას აძლევდა გვარის მამასახლისი. როგორც მეფედ ირჩევდნენ სამეფო გვარის უხუცეს წევრს და გარდაცვალებულ მეფის უახლოეს ნათესავს, სწორეთ აგრეთვე გვარის მამასახლისადაც დგებოდა გვარის უხუცესი წევრი და წინანდელი მამასახლისის უახლოესი ნათესავი — ბიძა, ბიძაშვილი ანუ ძმა. — გვარის მამასახლისის მუდამ გვერდში უდგა იმავე წესით არჩეული გვარის-სარდალი, რომელიც მხოლოდ ომიანობის დროს სარდლობდა; სხვა დროს კი, როგორც სხვები, იგიც მშვიდობიანს ხელობას მისდევდა.

სწორეთ ამნაირათვე თემის მამასახლისებს გვერდში უდგენ თემის-სარდლები.

ასეთი იყო ჩვენი ძველების საზოგადოებრივი წყობილება.

III

იმ დროს ქართველი ხალხი თავს ირჩენდა უმთავრესათ შაწის-
 შუშაობით. ამას გარდა მთაში მცხოვრები ივერიელები და ყველა
 აღვანელები შეჯგობასაც მისდევდნენ, ხოლო კოლხებს კარგათ
 შქონდათ შესწავლილი სეფისაგან ქსოვილების კეთება და ოქრო-ვერ-
 ცხლის გადადნობა. სელის-ქსოვილს კოლხები უცხოეთშიაც ჰყიდ-
 დნენ. კოლხილური სელი საბერძნეთში განთქმული იყო.

აღაგ-აღაგ ივერიელები შედვინობსაც მისდევდნენ, ხოლო
 აღვანაში ვაზს ხუთს წელიწადში ერთხელ მეტათ არ სჭირდებო-
 და გასხვლა და შეყელვა. აქ გარეული ყურძენიც უხვათ მო-
 დიოდა.

მთელი ჩვენი ქვეყნის ტყეები სავსე იყო სხვა და სხვა გვა-
 რის ცხოველებითა და ფრინველებით, ხოლო წყალი—თევზებით.
 ამისგან იმ დროს ქართველებში ნადირობა და თევზაობაც იყო
 გავრცელებული.

საქართველოს სხვა და სხვა კუთხეებში იმ დროს იერუსალი-
 მიდან გამოდგენილი ურიები ცხოვრობდნენ, რომელთაც ჩვენს
 ხალხში ფაჭობა შემოქონდათ. ჩვენს მხარეზე მაშინ უმთავრესი
 საფაჭრო ვნა გამოდიოდა ინდოეთიდან კასპის ზღვით, მტკვრით,
 შემდგომ მტკვარსა და შორაპანს შუა ხმელეთით (სურამის ქედი),
 და შორაპანიდან მდ. ყვირილითა და რიონით შავ-ზღვამდე. ვაჭ-
 რებს ჩვენში შემოქონდათ სხვა და სხვა გვარი ნაწარმოები, ხოლო
 ხვენიდან გაქონდათ სელი, ოქრო—ვერცხლი, რკინა, თაფლი,
 ფისი და სხვა.

ქართველებს კარგათ შქონდათ შესწავლილი სახლებისა და
 ციხე-სიმაგრეების შენება. ივერიაში კრამიტისა და აკურის გამოწვაც
 იცოდნენ; სახლები ხუროთმოძღვრების თანახმად იყო აგებული;
 ციხე-სიმაგრეები ბლომათ მოიპოებოდა და ყველანი ჩინებულიათ იყვნენ

გამაგრებული. იცოდენ ქართველებმა ხიდეპისა და საურშე გზის კეთებას; მარტო რიონზე 120-მდე ხიდი იყო გაკეთებული. ზღვისა და დიდი მდინარეების პირად მცხოვრები ქართველები ნახსენებიაჲ კარგათ იყვენ დახელოვნებული.

ქართველების ტანისამოსს შეადგენდა: ნაბდის ქუდი, გრძელი კაბა და ტყავის ფეხსაცმელები. ომის დროს ქართველები თავზე იხურავდენ ხის მუზარადს, რომელსაც გარედან ტყავი ჰქონდა გადაკრული; ტანთ იცვამდენ მსხვილი კანაფისაგან დაწულს სქელს ჭავშნს, რომელსაც მტრის ისარი ძნელათ გააწევდა; წელზედ ეკიდათ სტეკარა; მხარზე გადადებული ჰქონდათ გრძელი მშვიდი და იქვე საისრე, მწვეტიანი ისრებით გატენილი; ყოველ მეომარს თან ჰქონდა მოკლე ტარიანი და გრძელ-რკინიანი შუბი ანუ ლახვარი დი ხარის ტყავისაგან გაკეთებული მრგვალი ფარი. ასეთი იყო ძველი ქართველების საჭურველი.

გაჩნდებოდა თუ არა მტერი, ჩვენი ძველები იმ წუთსვე თავს იყრიდენ სათემო მამასახლისთან და თემის სარდლის ხელმძღვანელობით გაეშურებოდენ იმ მხრისაკენ, სადაც მტერი ეგულებოდათ. თუ მტერი ძლიერი და საშიში იყო, ქალები, ბავშვები და მოხუცები მთებში და ციხესიმაგრეში იხიზნებოდენ; თან მიჰყავდათ შინაური საქონელიც და წვრილფეხობა. თუ ვინიცობაა მტერი მოინდომებდა ამ სახიზნავ ადგილებისაკენ წამოსვლას, ქართველები ზევიდან იწყებდენ დიდრონი ქვებისა და ჯირკების ჩაგორებას, რომ მტრისათვის გზა შეეკრათ. თუ მტერი აქაც გაიმარჯვებდა, მაშინ ქალებსა და ბავშვებს უფრო შორეულ ადგილებისაკენ განიზნავდენ ხოლმე; მაგრამ, თუ წასასვლელი გზა აღარსაით იყო, საკუთარის ხელით სიკვდილს რჩებოდენ, ვინემ მტრის ხელში ტყვედ ჩავარდნას; დედები თავის შვილებიანა ფრიალო კლდეებიდან ვარდებოდენ და ძირს უფსკრულში იჩეხებოდენ. მაგრამ ქართველებს ხშირათ არ სჭირდებოდათ, ამ უკიდურესი ზომისათვის მიემართათ; ჩვენი მთა-გორები იმდენათ მიუღდომელი იყო.

რომ მტერი ვაგლახათ ვერ ჰბედავდა იქითკენ წამოსვლას, ან თუ გაბედავდა, ხშირათ დიდათ შერცხვენილი და დაზიანებული ბრუნდებოდა უკან. სწორეთ ჩვენი ადგილების ასეთმა თვისებამ გადაარჩინა ქართველები სრულიად გაწყვეტას და გადაგვარებას. ამიტომაცაა, რომ ქართველ კაცს ისე ძლიერ უყვარს თავისი სამშობლო მიწა-წყალი! ამიტომაცაა, რომ ჩვენი ხევსური დღესაც პოეტთან ერთათ იმღერის:

„არ გავცვლი საფსა კლდეებსა

უკვდავების ხეხედა!

არ გავცვლი მე ჩემს სამშობლოს

სხვა ქვეყნის სამოთხეხედა“-თ!

თუ მტერი გაიმარჯვებდა, ქართველ მეფესა და მტრის სარდლის შორის მოლაპარაკება გაიმართებოდა ხოლმე ზავის პირობებების შესახებ. შუამავლად ჩამოდგებოდნენ მღვდლები, რომელნიც ყოველ ღონეს ხმარობდნენ მშვიდობიანობა დაემყარებიათ და განმეორებითი სისხლის ღვრისათვის ხელი შეეშალათ. დამარცხებული ქართველები იძულებული ხდებოდნენ მტრისათვის ერთგულობაზე შეეფიცნათ და მძევალი მიეცათ, ყოველი თემიდან თითო კაცი ან მეფის საგვარეულოს რამოდენიმე წევრი. ეს მძევლები მტერს თან მიჰყავდა და, თუ ვინცობაა ქართველები პირობას დააღვევდნენ, მძევლები სამშობლოში დაბრუნებას ვეღარ ეღიბებოდნენ.

ზოგჯერ ქართველი მეფე მეზობელ მეფეებთან კავშირის დაკვირვას მოიწადინებდა. აქაც შუამდგომლად იგივე სამღვდლოება გამოდიოდა. დანიშნულ დღესა და ადგილას ორივე მეფე თავ-თავის ამალით გამოცხადდებოდა; მხლებლები ერთი მეორის წინააღმდეგ დადგებოდნენ. ორივე მხრიდან გამოდიოდნენ მეფეები და უახლოვდებოდნენ ერთი-მეორეს. მათთან გამოდიოდა სამღვდლო პირი, რომელსაც ამგვარი საქმეები ჰქონდა განსაკუთრებით მინდობილი; მეფეები ერთმანეთს მკვლავს მკვლავში გაუყრიდნენ, ხოლო სამღვდლო პირი ძუით ცერებს ერთმანეთზე მაგრათ შეუკ-

რავდით; როცა ცერების თავში სისხლი ბლომით შეგუბდებოდა, მღვდელი ორსავე თითს ოდნავ უჩხვლევდა, რის შემდეგაც შეფეები ერთმანეთს ცერებიდან პართ ცოტაოდენ სისხლს ამოსწუწნიდენ, ნიშნათ იმისა, რომ ღღვის იქით მათ შორის საურთიერთო კავშირი თვით მათისავე სისხლითაა აღბეჭდილი და დამტკიცებული. ამ წესს ერქვა „ხელშეკრულება“. ამგვარის წესით მომხდარ კავშირის დაღვევა დიდ ცოდვად ითვლებოდა, რადგან ძველ ქართველებს სწამდათ, რომ სასულიერო პირის თანდასწრებითა და საკუთარის სისხლით აღბეჭდილი კავშირი თვით ღმერთებისაგან ნაკურთხი კავშირია, რომლის დამარღვეველს თვითონ ღმერთები მოსთხოვენ პასუხსაო.

IV

დაგვრჩა განსახილველი ძველი ქართველების გონებრივ-ზნეობრივი მდგომარეობა, აღზრდის წესი, გასართობები და სარწმუნოება.

იმ დროს, რომელსაც ჩვენ შევხებით, ქართველები საკმაოდ მაღლა იდგნენ გონებრივად. მაგალითად, მათ უკვე კაი ხნის შემოღებული ჰქონდათ ასო—მთავრული (ძველი „ხუცური“) ანბანი, რომელიც ჩვენმა წინაპრებმა არამეულ-ფინიკიურისა და ძველ ბერძნულ ანბანის მიხედვით შეადგინეს. მაგრამ წერა-კითხვას განსაკუთრებით სამღვდელოება მისდევდა. რაც შეეხება დანარჩენს ქართველობას, იგი უფრო მაწის მუშაობას და ომზე ზრუნავდა. ამის კვალობაზე ახალთაობის აღზრდაშიაც უმთავრესი ყურადღება ისეთს საფარჯიშოებს ჰქონდა მიქცეული, რომელნიც ყმაწვილებს იმთავითვე უვითარებდენ შრომის მოყვარეობასა და სამხედრო ნიჭს, აჩვენებდენ ყოველგვარი დანაკლისისა, სიცხე-სიცივისა და შიმშილის ატანას, სხვა და სხვაგვარ დაბრკოლებებთან ბრძოლასა და სხვას. დილით ყმაწვილები სწავლობდენ ისრისა და ჯირითის სროლას, სატევრისა და ფარხმლის ხმარებას, ცხენ და ცხენ ნადირობას,

ბურთაობას და სხვას; ხოლო ნასადილევს ბაღებსა და ვენახებში მუშაობდნენ, სწავლობდნენ შინაური პირუტყვების მოვლასა და სხვას. აღმზრდელი ყოველ ღონეს ხმარობდა, ყმაწვილები ტყუილის ლაპარაკს არ შეჩვეოდნენ, ასწავლიდა მათ პირდაპირობას; ზრდილობიან სიტყვაპასუხს, უფროსების პატივისცემას და სხვას.

იმდროინდელი ქართველების გასაჩათებებს შეადგენდა: ჯირიბი, ბურთაობა, ნადირობა, როკვა (ცეკვა) და სიმღერა. სიმღერა ჩვენმა ძველებმა ომის დროსაც იცოდნენ: ერთი წამოიწყებდა და დანარჩენები მოსძახებდნენ; ამგვარათ მიესეოდნენ მტერს და იერიშით იღებდნენ ციხე-სიმაგრეებს.

როგორც მიწის-მუშა ხალხი, ივერიელები უფრო მეტ პატავს სცემდნენ სინათლისა და მზის ღმერთს, რომელსაც, სპარსელებისა და სომხების მსგავსათ, არმაზს ეძახდნენ. სამაგიეროთ აღვანელები, როგორც მწყემსი ხალხი, უფრო მეტათ მთვარის ღმერთსა სცემდნენ თაყვანს და მის სახელობაზე ივერიის მახლობლათ ტაძარიც კი მქონდათ გამართული. თითო ამგვარი ტაძარი არმაზის ქალაქსა და კოლხიდის საზღვარზედაც (აქარის მახლობლათ) იყო ამართული. მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ არმაზის ტაძარი ცეცხლისა და მზის ღმერთის სახელობაზე იყო აშენებული და არა მთვარისაზე. მაშინდელი ტაძრები ეხლანდელს არა ჰგავდა. წარმართული ტაძარი წარმოადგენდა რომელსამე მთის ცხვირზე მაღალის კედლით შემოვლებულს საკმაოთ ფართო ალიაგს, უსახურავოთ. შუაგულზე ამართული იყო საკმაოთ მაღალი „საცეცხლე“, რომელზედაც განუწყვეტლივ ცეცხლი ენთო. ამ ცეცხლს თვალყურს ადევნებდნენ „მოგვები“ ანუ ცეცხლის მსახური მღვდლები. ივინივე სწირავდნენ მსხვერპლსაც. სამსხვერპლო პირუტყვს დაჰკლავდნენ და გაატყავებდნენ; ხორცს მსხვერპლის პატრონსა და იქ დამსწრე მლოცველებს ურიგებდნენ; ხოლო ღმერთს მარტო მუცლის ქონის პატარა ნაჰერს უტოვებდნენ, რომელსაც ცეცხლში სწვავდნენ. მათის აზრით ღმერთს მხოლოდ სულოი უნდოდა ცხოველებისა და არა ხორცი.

აღვანელებში ადამიანის მსხვერპლად შეწირვაც იყო ძველი დროიდან ჩვეულებად დარჩენილი. სამსხვერპლოდ გამზადებულ კაცს ერთი წლის განმავლობაში ასუქებდენ; წლის თავზე მიჰყავდით სამსხვერპლოსთან; გამოდიოდა ქურუმი და „საღვთო ლახვარს“ ჩასცემდა მარცხენა გვერდიდან პირდაპირ გულში. როცა მსხვერპლი წაიქცეოდა, წაქცევის მიხედვით იწყებდენ მომავლის წინასწარმეტყველებას, დამსწრე საზოგადოების გასაგონად. შემდეგ მიცვალებულის გვამს განსაკუთრებულ ალაგზე მიასვენებდენ, დამსწრენი გვამს ფეხით შეეხებოდენ—გაეიწმინდებიოთო, და იშლიებოდენ.

მიცვალებულს მხოლოდ აღვანელები მარხავდენ; ივერიელები კი კოლხები კი მარტა დედაკაცების გვამს ასაფლავებდენ, ხოლო მამაკაცებისას ხარის ტყავში ახვევდენ და მალალ ხეებზე ჰკიდებდენ ისეთს აღვილას, სადაც კაცის ფეხი იშვიითათ მოხვდებოდა. ეს ჩვეულება ქართველებს სპარსელებისაგან ჰქონდათ შეთვისებული.

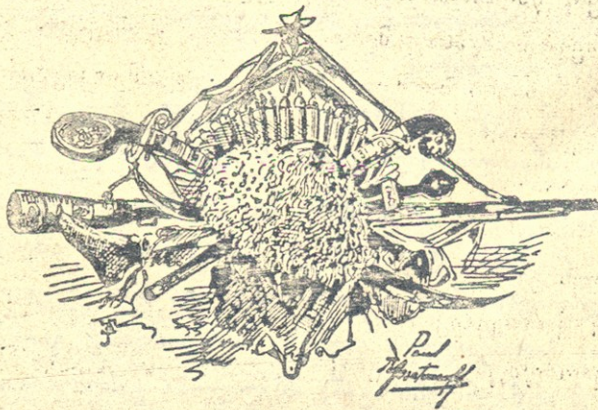
ასეთი იყო ჩვენი ძველების წარმართული სარწმუნოება და მასთან მტკიცეთ შეკავშირებული ადამიან-ჩვეულებანი. ამ რწმენასა და ადამიანს მტკიცეთ აღვინ ძველი ქართველები, სანამ რომის იმპერატორის კონსტანტინე. — დიდისა და სასომხეთის მეფის თრდატის მაგალითით წახალისებულმა ივერიის მეფემ შირიანმა, წმ. ნინოს ჩავონებით, მკვ. წელს ქრისტეს დაბადების შემდეგ, სამუდამოთ არ უარჰყო წარმართობა, მის ნაცვლათ, ქრისტიანობა მთილო და თავის ქვეშევრდომებსაც მიიღებინა.

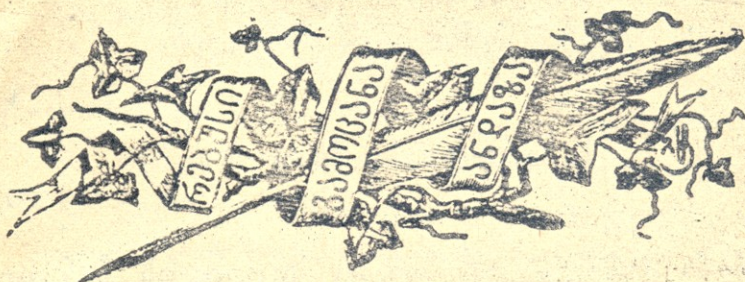
ამის შემდეგ ჩვენი სამშობლო მტკიცეთ შეუკავშირდა ქრისტეს სწავლით განათლებულს ევროპის ქვეყნებს და მათთან ერთად მხნეთ შეუდგა ახალი რჯულის შეთვისებასა და თვით-განვითარებას. ძველი ტაძრები დაინგრენ და მათ ნაცვლათ აშენდენ ქრისტიანული ეკლესიები; მოისპო ადამიანი და პირუტყვთა მსხვერპლად შეწირვა; ქართველების გონება თანდათან განიწმინდა ძველებური ცრუმორწმუნოებისაგან; მწერლობა გამდიდრდა; სამწერ-

ლო ენა განვითარდა; ხალხის ზნეობა მოღობა და, შესაძლოა, ქრისტეს მცნება მალე თვალსაჩინო ნაყოფსაც გამოიღებდა ქართველების ცხოვრებაში; მაგრამ ამას ხელი შეუშალა სრულიად ახალმა და მოულოდნელმა გარემოებამ: ჯერ ქრისტიანობა ჩვენში შემოსული არ იყო, რომ ჩვენი ხალხის თავისუფალი გვარები ორ უთანასწორო ჯგუფად გაიყვენ; შეძლებულმა და შრავალ-წვეროვანმა გვარებმა თანდათან მეტი ძალა მოიპოვეს, მეფეს დაუახლოვდნენ და მასთან ერთად მიჰყვეს ხელი სუსტი გვარების დაჩაგვრასა და დამორჩილებას. ამსახით წარმოდგა ბატონი და ყმა, აზნაური და გლეხი. შემდეგში ეს უთანასწორობა უფრო გაძლიერდა და ქართველი ხალხის უდიდეს ნაწილს თანდათან ხელიდან გამოაცალა თავისუფლება. ეკლესია და ქრისტიანული სამღვდლოება ბოლოს და ბოლოს ამავე შეძლებულმა გვარებმა (თავად-აზნაურებმა და მეფის საგვარეულომ) ჩაიგდეს ხელში, ყურმოქრილ მონად გაიხადეს და ნება არ მისცეს ქრისტეს მაღალი მცნება (ძმობა, ერთობა და სიყვარული) თავისუფლად ხალხში შეეტანა და სავსებით გაეხორციელებინა.

ასე დასრულდა ჩვენი ძველების თავისუფალი ცხოვრება.

ხ. ვიკტორაძე.

გამოცანები

კვდება და კიდევ შენობს.

—
თვალში დიდია და ხელში არბუფურია.

—
მაღლა ვზივარ, ვიქნევ სელსა,
მოდი მამი შენის მზესა.

—
ერთი რამე მოუფითანო,
გამოსაცნობათ მნელია.
საჭმელიც არის, სასმელიც,
სან ტანზედ წასასმელია,
სან წამლათ გარდაგვაქცევა.
სანაც შენის ამბლელია.

შ ა რ ა დ ა

(წარმოდგენილი ად. შავეკაშვილისგან.)

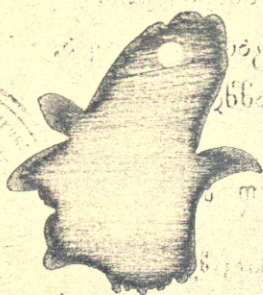
თავს უზის სმოვანი ასო
ბოლო სიტყვისა წუვილია,

მთელი წუაღია, შიკ ცხოვრობს
 თეჯი წვრილი და მსხვილია.

სამართლიანი მსაჯული.

ერთმა მოხუცებულმა არაბმა სიკვდილის წინ მოიხ-
 მო თავისი სსპი შვილი და უთხრა:

— ალლასს ნებაჯს ჩემი ზეცას აუჯანა, შინდა სანამ
 არ მომკვდარჯარ ჩემი სარჩო გაცინაწილოთ. უფროსს ჯა-
 ძლეჯ ნახეჯარს მთელი ჩემი შემკვიდრეობისას, შუათანას
 — მესამედს. და უნცროს კი — მეცხრე ნაწილს, არაბი რომ
 მოკვდა, შვილებს უნდა გაენაწილებინათ სარჩო. არაბის
 მთელ შემკვიდრეობას შუადგენდა 17 აქლეში და როგორ
 გაენაწილებინათ ეს — არ იცოდენ. შიმართეს თავიანთ
 მსაჯულს. აბა, გამოიცანით მსაჯული როგორ განაწილე-
 ბდა ამ სარჩოს სამართლიანათ?

საქმანწვილო ნახატებიანი ჟურნალი
„ჯეჯილი“

წელიწადი მუხვიდმეტე

გამოვა 1096 წელსაც თვეში ერთხელ. ჟურნალში ორი განყოფილებაა: პატარებისთვის და მოზრდილთათვის.

ჟურნალი დღეის იქით გამოვა უცენზუროთ და ეცდება დააკმაყოფილოს ახალი სკოლის მოთხოვნილება.

„ჯეჯილში“ მონაწილეობას მიღებს ყველა ჩვენი საუკეთესო მწერლები. რედაქციასთან დაარსებული კომისია ყოველ ღონისძიებას ხმარობს ჟურნალის გასაუმჯობესებლათ.

რედაქცია ეცდება ხშირათ ჩაურთოს ჯეჯილის ნომრებში ნახატები ფერადი წამლებით და აგრეთვე შექმლებისამებრ მ სცეს პრენიათ სხვა-და-სხვა სასიამოვნო და სასარგებლო წიგნაკები

ჟურნალი „ჯეჯილი“ მიღებულია თფილისის საგუბარქიო და კავკასიის ოლქის სამოსწავლო რჩევებისაგან სასწავლებლების სამკითხველიებში საკითხავათ.

ჟურნალი „ჯეჯილი“ თფილისში დატარებით ღირს 4 მან. თფილისს გარეშე გაგზავნით 5 მან. ნახევარი წლით 3 მან. ცალკე ნომერი 50 კაპ.

ხელის მოწერა მიიღება:

1) თფილისში—წერა-კითხვის გამ. საზოგადოების კანცელარიაში (Дворцовая ул. д. Груз. Двор., № 101), და თვით „ჯეჯილი“-ს რედაქციაში (Артиллер. ул. № 5, возлѣ Кадетскаго корпуса).

ფოსტის ადრესი: *Въ Тифлисѣ, въ редакцію грузинскаго дѣтскаго журнала „Джеджили“.*

რედაქტორ-გამომცემელი ახ. თუმ. წერეთლისა

წ. 2940